

વર્ષ : ૪૭ ❖ અંક : ૦૮
ઓગસ્ટ-૨૦૨૩

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 5/- Each

દિવ્ય ધ્વનિ

શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ

અનુકંપાની અલખ જગાવનું પર્વ
લ્યાગ, તપ અને તિતિક્ષાનું પર્વ
ભીતરને બદલવાનું પર્વ
અંતરને ભક્તિભાવથી રંગવાનું પર્વ
અંતરમાં ડોકિયું કરવાનું પર્વ
વૃત્તિઓનું પરિવર્તન કરવાનું પર્વ
મનને વિશુદ્ધ કરવાનું પર્વ
પરમપદના પંથે પ્રયાણ કરવાનું પર્વ
વેરનું વિસર્જન કરવાનું પર્વ
સંયમ, સાધના અને સદ્વિચારોનું પર્વ
આત્મશુદ્ધિ અને આત્મોન્નતિનું પર્વ

ચાલો ! સ્વાગત કરીએ અંતરમાં સરકી-સરકી,
હરખી-હરખી આંગણે આવેલા પાવન પર્યુષણ પર્વનું !

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શુભ - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

મો.નં. ૯૪૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટ્સ), ૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન / આવાસ)

Mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

સંસ્થામાં શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે યોજાયેલ શિબિરની તસવીરો (તા. ૦૧-૦૭-૨૦૨૩ થી તા. ૦૩-૦૭-૨૦૨૩)

શ્રી જિનપૂજા

દીપ-પ્રાગટ્ય

પૂજ્ય બહેનશ્રી

બા.બ્ર. આદ. શ્રી સુરેશજી

આદ. પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ

આદ. બા.બ્ર. કપિલભૈયા

ચાઈરોઈડ નિદાન કેમ્પ વેળાએ (તા. ૦૧-૦૭-૨૦૨૩)

:- પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

:- તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
(મો) ૯૪૨૭૦૬૪૪૭૯

:- સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

ૐ

:- મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

:- પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : ૯૪૨૮૬૬૨૩૮૬
(કાર્યાલય/એકાઉન્ટ્સ)
૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬
(રિસેપ્શન/આવાસ)
ૐ

:- લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) જીવનજાગૃતિનું પર્વ..... પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી.... ૬
- (૩) પર્યુષણપર્વમાં આત્મશુદ્ધિ પૂજ્ય બહેનશ્રી.....૮
- (૪) શ્રી સ્વરૂપ સંબોધન બા.બ્ર.શ્રી સુરેશજી..... ૧૦
- (૫) સ્વરૂપાનુસંધાનનું પર્વ ... સમણ શ્રુતપ્રજ્ઞજી ૧૨
- (૬) ધરતી જેવી છે ક્ષમાપના પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ .. ૧૪
- (૭) આત્માનુભૂતિનો અવસર ... પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી ૧૭
- (૮) શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર ... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર ... ૨૧
- (૯) સ્વાધ્યાય શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર ૨૫
- (૧૦) આત્માભિમુખ બનીને શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૨૭
- (૧૧) પર્યુષણ આરાધના શ્રી વિભાબેન મહેતા ૨૯
- (૧૨) પર્યુષણપર્વમાં આચરવા યોગ્ય ... શ્રી પારુલબેન ગાંધી ... ૩૦
- (૧૩) ભાવશુદ્ધિ પર્વ શ્રી ભાનુબેન શાહ ૩૩
- (૧૪) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૬
- (૧૫) જીવનસંકલ્પ - દિવાળી પુસ્તિકા ૪૨

વર્ષ : ૪૭

ઓગસ્ટ-૨૦૨૩

અંક-૦૮

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : ૯૪૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય/એકાઉન્ટ્સ)

૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન/આવાસ)

mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

બેંકમાં સીધું દાન ભરવા માટેની વિગત

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

BANK DETAILS FOR FOREIGN DONORS

IN FAVOUR OF : SHREE SATSHRUT SEVA SADHANA KENDRA

NAME of BANK : STATE BANK OF INDIA

BRANCH : NEW DELHI, MAIN BRANCH 11, PARLIAMENT STREET-110001

A/C NO. : 40102524216

IFSC CODE : SBIN0000691

SWIFT CODE : SBININBB104

INCOME TAX EXEMPTION UNDER SECTION (80G) 5 OF THE INCOME TAX ACT, 1961. VIDE NO. CIT / GNR / 80G / GNR89 / 2008-2009

INCOME TAX REGISTRATION U/S. 12AA. 041910192

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખોલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

ગ્રાહકોને નમ્ર વિનંતી

આપના હાલના મોબાઈલ નંબર તેમજ E-mail એડ્રેસ સંસ્થાને આપના ગ્રાહક નંબર સાથે રેકર્ડ અપડેશન માટે તુરત જ મોકલી આપવા વિનંતી.

મો.નં. ૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬,
વોટ્સએપ નં. ૯૩૨૭૦૮૦૩૮૩

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪
ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે આત્મા !

જે પાપ ખબર પડે છે તે પાપ ઘટે છે. જે પાપ છુપાવેલું હોય તે પાપ વધે છે. આપણે ઉઘાડા પાપનો ત્યાગ કરી શકીએ છીએ પરંતુ છુપાયેલા પાપને છોડી શકતા નથી, છોડવાનું મન થતું નથી. બહારથી ડાળીને ગમે તેટલી કાપીએ, પરંતુ એ તો ફરીથી ઉગવાની જ છે. પરંતુ જો એના મૂળને કાપીશું તો એ ફરીથી કોઈ દિવસ ઉગશે જ નહીં. જેના છુપાયેલા પાપ બહાર આવી જાય, પ્રાયશ્ચિત્ત લે, તે વ્યક્તિ પાપી રહેતી નથી અને ધીમે ધીમે પોતાના કલ્યાણની દિશામાં ગતિ કરે છે - પ્રગતિ કરે છે અને અંતે સિદ્ધિની સંપ્રાપ્તિ કરે છે.

તેથી જ સંતો અને સત્પુરુષો કહે છે -

“હે આત્મન્, તું સમજ ! વૃક્ષ ઉપરથી જેમ પીળું પડી ગયેલું પાંદડું ક્યારે ખરી પડશે એ નક્કી નથી !

દરેક આવેલી રાત અને આવેલો દિવસ વીતી જતાં વાર નહીં લાગે, એમ આ મળેલો મનુષ્યભવ પૂરો થઈ જતાં પણ વાર નહીં લાગે. માટે તું સમય માત્રનો પ્રમાદ ના કર. તું કાલની રાહ જોઈશ નહીં. કાલ આવશે તે પહેલાં કદાચ કાળ આવી જશે.”

હે આત્મન !

આજે સમજાવનારનો યોગ છે, તો સમજ જા ! તારા આત્માનું અનંતકાળનું હિત કરી શકે, તારા ભવોભવને સુધારી શકે એવા સદ્ગુરુ તને વારંવાર નહીં મળે.

શા માટે તું રાગમાં, દ્વેષમાં, ભ્રમમાં તારી આ અપૂર્વ ક્ષણોને ગુમાવી રહ્યો છે? અંતે જે સમજવાનું છે તેને તું આજે જ સમજ લે ! અંતે જેને છોડવાનું છે તેને તું આજે જ છોડી દે !

વૃદ્ધાવસ્થા આવશે પછી, અવસ્થા-અવ્યવસ્થા કરી નાંખશે ! માટે હે આત્મન્ ! તું સમજ, સમજ !!

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક-૧૨૮

વવાણિયા, પ્રથમ ભાદ્ર. સુદ ૬, ૧૯૪૬

ધર્મેચ્છક ભાઈઓ,

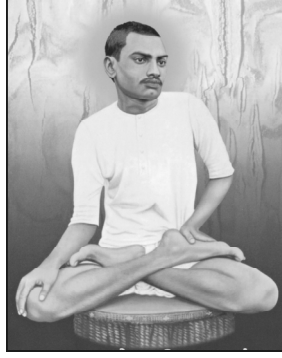
પ્રથમ સંવત્સરી અને એ દિવસ પર્યંત સંબંધીમાં કોઈ પણ પ્રકારે તમારો અવિનય, આશાતના, અસમાધિ મારા મન, વચન, કાયાના કોઈ પણ યોગાધ્યવસાયથી થઈ હોય તેને માટે પુનઃ પુનઃ ક્ષમાવું છું.

અંતર્જાનથી સ્મરણ કરતાં એવો કોઈ કાળ જણાતો નથી વા સાંભરતો નથી કે જે કાળમાં, જે સમયમાં આ જીવે પરિભ્રમણ ન કર્યું હોય, સંકલ્પ - વિકલ્પનું રટણ ન કર્યું હોય, અને એ વડે 'સમાધિ' ન ભૂલ્યો હોય. નિરંતર એ સ્મરણ રહ્યા કરે છે, અને એ મહા વૈરાગ્યને આપે છે.

વળી સ્મરણ થાય છે કે એ પરિભ્રમણ કેવળ સ્વચ્છંદથી કરતાં જીવને ઉદાસીનતા કેમ ન આવી? બીજા જીવો પરત્વે ક્રોધ કરતાં, માન કરતાં, માયા કરતાં, લોભ કરતાં કે અન્યથા કરતાં તે માર્દું છે એમ યથાયોગ્ય કાં ન જાણ્યું? અર્થાત્ એમ જાણવું જોઈતું હતું, છતાં ન જાણ્યું એ વળી ફરી પરિભ્રમણ કરવાનો વૈરાગ્ય આપે છે.

વળી સ્મરણ થાય છે કે જેના વિના એક પળ પણ હું નહીં જીવી શકું એવા કેટલાક પદાર્થો (સ્ત્રીઆદિક) તે અનંત વાર છોડતાં, તેનો વિયોગ થયાં અનંત કાળ પણ થઈ ગયો; તથાપિ તેના વિના જિવાયું એ કંઈ થોડું આશ્ચર્યકારક નથી. અર્થાત્ જે જે વેળા તેવો પ્રીતિભાવ કર્યો હતો તે તે વેળા તે કલ્પિત હતો. એવો પ્રીતિભાવ કાં થયો? એ ફરી ફરી વૈરાગ્ય આપે છે.

વળી જેનું મુખ કોઈ કાળે પણ નહીં જોઉં; જેને કોઈ કાળે હું પ્રહણ નહીં જ કરું; તેને ઘેર પુત્રપણે, સ્ત્રીપણે, દાસપણે, દાસીપણે, નાના જંતુપણે

શા માટે જન્મ્યો? અર્થાત્ એવા દ્વેષથી એવા રૂપે જન્મવું પડ્યું! અને તેમ કરવાની તો ઈચ્છા નહોતી! કહો એ સ્મરણ થતાં આ કલેશિત આત્મા પરત્વે જુગુપ્સા નહીં આવતી હોય? અર્થાત્ આવે છે.

વધારે શું કહેવું? જે જે પૂર્વનાં ભવાંતરે ભ્રાંતિપણે ભ્રમણ કર્યું; તેનું સ્મરણ થતાં હવે કેમ જીવવું એ ચિંતના થઈ પડી છે. ફરી ન જ જન્મવું અને ફરી એમ ન જ કરવું એવું દૃઢત્વ આત્મામાં પ્રકાશે છે. પણ કેટલીક નિરુપાયતા છે ત્યાં કેમ કરવું? જે

દૃઢતા છે તે પૂર્ણ કરવી; જરૂર પૂર્ણ પડવી એ જ રટણ છે, પણ જે કંઈ આડું આવે છે, તે કોરે કરવું પડે છે, અર્થાત્ ખસેડવું પડે છે, અને તેમાં કાળ જાય છે. જીવન ચાલ્યું જાય છે, એને ન જવા દેવું; જ્યાં સુધી યથાયોગ્ય જય ન થાય ત્યાં સુધી, એમ દૃઢતા છે તેનું કેમ કરવું? કદાપિ કોઈ રીતે તેમાંનું કંઈ કરીએ તો તેવું સ્થાન ક્યાં છે કે જ્યાં જઈને રહીએ? અર્થાત્ તેવા સંતો ક્યાં છે, કે જ્યાં જઈને એ દશામાં બેસી તેનું પોષણ પામીએ? ત્યારે હવે કેમ કરવું?

“ગમે તેમ હો, ગમે તેટલાં દુઃખ વેઠી, ગમે તેટલા પરિષહ સહન કરો, ગમે તેટલા ઉપસર્ગ સહન કરો, ગમે તેટલી વ્યાધિઓ સહન કરો, ગમે તેટલી ઉપાધિઓ આવી પડો, ગમે તેટલી આધિઓ આવી પડો, ગમે તો જીવનકાળ એક સમય માત્ર હો, અને દુર્નિમિત્ત હો, પણ એમ કરવું જ.

ત્યાં સુધી હે જીવ! છૂટકો નથી.”

આમ નેપથ્યમાંથી ઉત્તર મળે છે, અને તે યથાયોગ્ય લાગે છે.

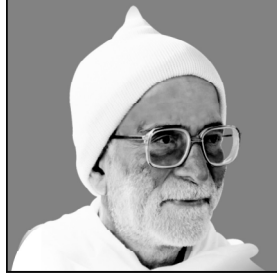
ક્ષણે ક્ષણે પલટાતી સ્વભાવવૃત્તિ નથી જોઈતી. અમુક કાળ સુધી શૂન્ય સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સંત સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સત્સંગ સિવાય (અનુસંધાન પાના નં. ૭ પર)

જીવનજાગૃતિનું પર્વ

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

ભૂમિકા:

આપણને મળેલું આ જીવન ઘણું જ મૂલ્યવાન છે. સંતો, ઋષિમુનિઓ અને મનીષીઓએ તેને અતિ અતિ દુર્લભ જાણ્યું છે અને તેથી જ આ માનવભવની પ્રત્યેક ક્ષણનો ઉપયોગ એવી રીતે કરવાનો કલ્પો છે કે જેથી, આપણું જીવન જ્ઞાન, શાંતિ, સમતા અને સદ્ગુણોથી ભરપૂર થઈ જાય અને આપણને જોઈને

બીજા રૂડા મનુષ્યોને પણ એવું સ્વપરકલ્યાણકારી દિવ્ય જીવન જીવવાની પ્રેરણા મળે. પરંતુ આ પરમ સત્યને રોજબરોજના જીવનમાં નહિ ઉતારી શકનાર સામાન્ય મનુષ્ય માટે આપણા મહાપુરુષોએ પર્વોની યોજના કરી છે. આવા પર્વોનું નિમિત્ત પામીને દરેક વ્યક્તિએ પોતાની શક્તિ - ભક્તિ મુજબ જીવનને ઊર્ધ્વગામી બનાવવાનો સંકલ્પ કરવાનો છે. આપણી સંસ્કૃતિમાં દીપાવલી, પર્યુષણ, મહાવીર જન્મકલ્યાણક, રામનવમી, નવરાત્રિ શિવરાત્રિ, અષ્ટાહ્નિકા, ગીતાજયંતી, ગાંધીજયંતી વગેરે આવાં અગત્યનાં પર્વો ગણી શકાય.

પર્યુષણ પર્વ :

આ પર્વ જૈનોનું ગણવામાં આવે છે. પરંતુ એ જૈનોએ જ પાળવાનું એમ નથી કારણ કે આ દિવસો દરમિયાન જીવનનું સ્વનિરીક્ષણ કરીને તેમાં સુધારણા કરવાની છે. આ વાત સમાજના કોઈ અમુક જ વર્ગને લાગુ પડે છે એમ નથી. આપણે સૌએ જીવનશુદ્ધિનો માર્ગ અપનાવવાનો છે અને તો જ જીવનસિદ્ધિ અને શાંતિ તથા સમતાની આપણને પ્રાપ્તિ થઈ શકશે.

આ પર્વને સાંપ્રદાયિક કે સંકીર્ણ રૂઢિગત રીતે પાળવાનું નથી પણ વિશાળ, પ્રબુદ્ધ અને જીવનસુધારણાની દૃષ્ટિ સહિત સ્વીકારીને નીચે પ્રમાણે પ્રયત્ન કરવાનો છે:-

સત્સંગ :

આ દિવસોમાં બની શકે તો રોજબરોજનાં કાર્યોથી વિરામ પામીને કોઈ તીર્થમાં, પરમાર્થ સંસ્થામાં કે સાધના કેન્દ્રમાં થોડા દિવસો માટે રહેવા જવું કે જેથી રૂડા સંસ્કારવાળા સાધક મુમુક્ષુઓનો કે સાધુસંતોનો સમાગમ થાય અને તેમના જીવનમાંથી સારી સારી ટેવો પાડવાની અને નવા નિયમો લેવાની પ્રેરણા

મળે. જો આપણે જાગૃત હોઈશું તો આપણને ઘણો ઘણો લાભ થઈ શકશે. જેઓ વિશેષ નિવૃત્તિ આ સત્સંગની ન લઈ શકે તેમ હોય તેમણે પોતાના ગામમાં કે શહેરમાં સવારે અને રાત્રે એમ ધર્મસ્થાનકમાં કે મંદિરજીમાં જઈને પ્રવચન - સ્વાધ્યાય સાંભળવા-સમજવા અને સંતોનો લાભ લેવો.

વાંચન-સ્વાધ્યાય-પ્રવચન-વ્યાખ્યાન-ધર્મવાર્તા :

સાચી સમજણ વિના સાચા માર્ગની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. સત્શાસ્ત્રના વાંચન દ્વારા આ દિવસો દરમિયાન પોતાનું જ્ઞાન વધારવા માટે સતત પ્રયત્નશીલ રહેવું. સાંભળેલા સ્વાધ્યાય-પ્રવચનની નોંધ રાખવી અને ઘેર આવીને શાસ્ત્રનો આધાર લઈ તેમાં સુધારા-વધારા કરીને પાકી નોંધપોથી બનાવવી. આમ કરવાથી ધીમે ધીમે ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાનનો લાભ થશે અને પોતાના સાચા સ્વરૂપ વિશેની શ્રદ્ધા થતાં આત્મજ્ઞાન અને સમતાની પ્રાપ્તિ પ્રત્યેનો જાગૃત અભિગમ પ્રાપ્ત થશે. જેમ જેમ શાંતિનો અનુભવ થતો જશે તેમ તેમ વધારે ને વધારે સમય આરાધનામાં ગાળવાનું મન થશે.

દર્શન-ભક્તિ-સ્તુતિ-પૂજા :

પરમાત્માની ભક્તિ આપણી ચિત્તશુદ્ધિનું એક ઉત્તમ સાધન છે. તેમ વળી તેમની શાંત, સૌમ્ય અને દિવ્ય મૂર્તિના દર્શનથી અને પૂજનથી આપણા હૃદયમાં પણ પવિત્રતાનો સંચાર થાય છે અને

આપણને તેમના જેવા થવાની પ્રેરણા મળે છે. આ દિવસોમાં સવારે અને સાંજે પરમાત્માની સ્તુતિ-ભક્તિ ભાવપૂર્વક કરવી તેમ જ સામૂહિક ભક્તિ-ભજનનું પણ આયોજન કરવું. સંગીતના માધ્યમ સહિત ભક્તિ કરવાથી યુવાવર્ગને પણ તેમાં સારો રસ લેતા કરી શકાય છે.

દાનધર્મ :

સ્વપરના કલ્યાણ માટે પોતાની ધનસંપત્તિને સ્વેચ્છાએ વાપરવા રૂપ દાનધર્મ છે. દાન વિના ગૃહસ્થાશ્રમની આરાધના અધૂરી રહે છે તેથી સમજણપૂર્વક અને ઉદારભાવથી દાનધર્મમાં અવશ્ય પ્રવર્તન કરી આત્મહિત સાધવું. આહારદાન, જ્ઞાનદાન, ઔષધદાન, વસતિકાદાન, અનુકંપાદાન, ધાબળાદાન, રક્તદાન વગેરેમાં વિનયપૂર્વક નિરહંકારપણે અને દુન્યવી ફળની આશા રાખ્યા વગર પ્રવર્તવું.

અહિંસાપાલન :

દયા ધર્મનું મૂળ છે, માટે સર્વશક્તિથી સૌ મનુષ્યો અને જીવો સાથે પ્રેમભાવથી વર્તવું. કોઈને મનથી, વચનથી કે કાયાથી દુઃખ દેવું નહિ. અપમાન કરવું નહિ. તુચ્છપણે જોવાં નહિ અને નાનામોટા કોઈ પણ જીવની હિંસા ન થાય તેની સાવધાની રાખવી. આ ઉપરાંત ક્રોધ કે અભિમાન ન કરવાં અને દેહાત્મબુદ્ધિ ન કરતાં પોતાને આત્મારૂપ માનવો તે ભાવ-અહિંસા છે. આમ, દ્રવ્ય-અહિંસાના પાલન દ્વારા અન્ય જીવોના પ્રાણ બચાવવા અને ભાવ-અહિંસા દ્વારા અજ્ઞાનથી અને રાગદ્વેષથી થતી પોતાના આત્માની હિંસાને નિવારવી-એ અહિંસા ધર્મનું સાચું પાલન તીર્થંકર ભગવાને કહ્યું છે, જે આ દિવસોમાં વિશેષપણે કર્તવ્ય છે.

તપ :

ઈચ્છાનો સમભાવપૂર્વક નિરોધ કરી સારું સારું ખાવાપીવાની, પહેરવાઓઢવાની કે બીજા મોજશોખનાં સાધનો વાપરવાની તૃષ્ણાને મર્યાદિત કરવી તે તપરૂપી આરાધના છે. ઉપવાસ, ઊણોદરી, રસત્યાગ, સ્વાધ્યાય, વિનય, સાધુસેવા અને એકાંતમાં તત્ત્વચિંતન, ધ્યાન કરવું એ આદિ તપના વિવિધ પ્રકારો સાધકોએ અને શ્રાવકોએ ઉલ્લાસપૂર્વક ભાવસહિત આત્મશુદ્ધિ અર્થે આરાધવાના છે.

ધર્મવાત્સલ્ય :

આપણી આજુબાજુ વસતા સૌ મનુષ્યો સાથે વાત્સલ્યપૂર્ણ વ્યવહાર કરવાનો છે. તેમાં પણ જેઓ ધર્મરુચિવાળા હોય, સરળસ્વભાવી હોય અને અધ્યાત્મસંસ્કૃતિની રુચિવાળા હોય તેમને તો વિશેષપણે શરીરથી, વચનથી, ધનથી, અન્નવસ્ત્રથી, શિક્ષણથી, સંસ્કાર-સિંચનથી સર્વ પ્રકારે સહયોગ-સહકાર-સેવા આપવાં તે ધર્મવાત્સલ્યનું પ્રતીક છે. જેનામાં આવા ભાવો નથી તેને સાચો ધર્મઆત્મા કહી શકાતો નથી.

આમ, આ પર્યુષણ પર્વના દિવસોમાં આપણે આપણા જીવનને ઉન્નત, પવિત્ર, પ્રબુદ્ધ બનાવવા માટે કટિબદ્ધ થઈએ અને સમજણપૂર્વક લીધેલા નિયમોને ટેકપૂર્વક પાળી માનવ-જીવનને સફળ કરીએ તો જ આ પર્વ ઊજવ્યાનું ફળ થયું ગણાય. બાકી તો અંધ રૂઢિગત પરંપરાને આડંબરપણે અને અનુકરણ માત્ર રૂપે ઊજવણી કરી જવી તે કોઈ પણ વિવેકી પુરુષને માટે શોભારૂપ નથી.

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ...

પાના નં. ૫ પરથી ચાલુ...

કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો આચરણ (આર્થ પુરુષોએ કરેલાં આચરણ) સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો જિનભક્તિમાં અતિ શુદ્ધ ભાવે લીનતા સિવાય કંઈ નથી જોઈતું; તે ન હોય તો પછી માગવાની ઈચ્છા પણ નથી.

ગમ પડ્યા વિના આગમ અનર્થકારક થઈ પડે છે. સત્સંગ વિના ધ્યાન તે તરંગરૂપ થઈ પડે છે. સંત વિના અંતની વાતમાં અંત પમાતો નથી. લોકસંજ્ઞાથી લોકાગ્રે જવાતું નથી. લોકત્યાગ વિના વૈરાગ્ય યથાયોગ્ય પામવો દુર્લભ છે.

“ એ કંઈ ખોટું છે.?” શું પરિભ્રમણ કરાયું તે કરાયું. હવે તેનાં પ્રત્યાખ્યાન લઈએ તો ?

લઈ શકાય.એ પણ આશ્ચર્યકારક છે. અત્યારે એ જ. ફરી યોગવાઈએ મલીશું. એ જ વિજ્ઞાપન.

વિ. રાયચંદના યથાયોગ્ય

પર્યુષણ પર્વમાં આત્મશુદ્ધિ અર્થે ઉપકારી પરમકૃપાળુદેવના વચનામૃત

પૂજ્ય બહેનશ્રી ડો. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી

★ જેમ માર્ગાનુસારી થવાય તેમ પ્રયત્ન કરવું એ ભલામણ છે.

- વ.પ. ૧૮૬

★ અમને પ્રત્યેક મુમુક્ષુઓનું દાસત્વ પ્રિય છે.

- વ.પ. ૧૧૮૩

★ મુમુક્ષુતા એ છે કે સર્વ પ્રકારની મોહાસક્તિથી મુંઝાઈ એક મોક્ષને વિષે જ યત્ન કરવો અને તીવ્ર મુમુક્ષુતા એ છે કે અનન્યપ્રેમે મોક્ષના માર્ગમાં ક્ષણે ક્ષણે પ્રવર્તવું.

- વ.પ. ૨૫૪

★ હે જીવ ! તું ભ્રમા મા, તને હિત કહું છું. અંતરમાં સુખ છે; બહાર શોધવાથી મળશે નહીં. અંતરનું સુખ અંતરની સમશ્રેણીમાં છે; સ્થિતિ થવા માટે બાહ્ય પદાર્થોનું વિસ્મરણ કર, આશ્ચર્ય ભૂલ.

- વ.પ. ૧૦૮

★ ભાવ અપ્રતિબદ્ધતાથી નિરંતર વિચરે છે એવા જ્ઞાનીપુરુષના ચરણારવિંદ તે પ્રત્યે અચળ પ્રેમ થયા વિના અને સમ્યક્પ્રતીતિ આવ્યા વિના સત્સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થતી નથી.

- વ.પ. ૧૮૪

★ આત્મા વિનયી થઈ, સરળ અને લઘુત્વભાવ પામી સદૈવ સત્પુરુષના ચરણકમળ પ્રતિ રહ્યો, તો જે મહાત્માઓને નમસ્કાર કર્યા છે તે મહાત્માઓની જે જાતિની રિદ્ધિ છે, તે જાતિની રિદ્ધિ સંપ્રાપ્ય કરી શકાય.

- વ.પ. ૫૫

★ આત્માને વારંવાર સંસારનું સ્વરૂપ કારાગ્રહ જેવું ક્ષણે ક્ષણે ભાસ્યા કરે એ મુમુક્ષુતાનું મુખ્ય લક્ષણ છે.

- વ.પ. ૪૮૮

★ મુમુક્ષુએ પોતાના સ્વરૂપનું જાણવું એ મુખ્ય કર્તવ્ય છે અને તે જાણવાના સાધન શમ, સંતોષ, વિચાર અને સત્સંગ છે.

- વ.પ. ૫૧૩

★ જગતમાં રૂઝું દેખાડવા માટે મુમુક્ષુ કંઈ આચરે નહીં, પણ રૂઝું હોય તે જ આચરે.

- વ.પ. ૨૭૪

★ આત્મહેતુભૂત એવા સંગ વિના સર્વ સંગ મુમુક્ષુ જીવે સંક્ષેપ કરવા ઘટે છે.

- વ.પ. ૬૫૩

★ સત્સમાગમ અને સત્શાસ્ત્રના લાભને ઈચ્છતા એવા મુમુક્ષુઓને આરંભ, પરિગ્રહ અને રસસ્વાદાદિ પ્રતિબંધ સંક્ષેપ કરવા યોગ્ય છે, એમ શ્રી જિનાદિ મહાપુરુષોએ કહ્યું છે.

- વ.પ. ૬૧૬

★ વિનયભક્તિ એ મુમુક્ષુઓનો ધર્મ છે.

- વ.પ. ૯૨૫

★ જે મુમુક્ષુઓ સત્સમાગમ, સદાચાર અને સત્શાસ્ત્ર-વિચારરૂપ અવલંબનમાં દૃઢ નિવાસ કરે છે, તેને સર્વોત્કૃષ્ટ ભૂમિકાપર્યંત પહોંચવું કઠણ નથી. કઠણ છતાં પણ કઠણ નથી.

- વ.પ. ૭૯૯

★ જે મુમુક્ષુજીવ ગૃહસ્થ વ્યવહારમાં વર્તતા હોય, તેણે તો અખંડ નીતિનું મૂળ પ્રથમ આત્મામાં સ્થાપવું જોઈએ, નહીં તો ઉપદેશાદિનું નિષ્ફળપણું થાય છે.

- વ.પ. ૪૯૬

★ ત્યાગ, વૈરાગ્ય, ઉપશમ અને ભક્તિ મુમુક્ષુ જીવે સહજ સ્વભાવરૂપ કરી મૂક્યા વિના આત્મદશા કેમ આવે ? પણ શિથિલપણાથી, પ્રમાદથી એ વાત વિસ્મૃત થઈ જાય છે.

- વ.પ. ૬૪૩

★ સત્પુરુષ કરતાં મુમુક્ષુનો ત્યાગ વૈરાગ્ય વધી જવો જોઈએ. મુમુક્ષુઓએ જાગૃત જાગૃત થઈ વૈરાગ્ય વધારવો જોઈએ.

- ઉપદેશછાયા-૮ (પૃ. ૭૧૧)

★ મુમુક્ષુજીવને આ કાળને વિષે સંસારની પ્રતિકૂળ દશાએ પ્રાપ્ત થવી તે તેને સંસારથી તરવા બરાબર છે.

- વ.પ. ૪૯૨

★ મહાત્મા મુનિવરોના ચરણની, સંગની ઉપાસના અને સત્શાસ્ત્રનું અધ્યયન મુમુક્ષુઓને આત્મબળની વર્ધમાનતાના સદુપાય છે.

- વ.પ. ૯૦૫

★ મહત્ત્વાગ્યના ઉદય વડે અથવા પૂર્વના અભ્યસ્તયોગ વડે જીવને સાચી મુમુક્ષુતા ઉત્પન્ન થાય છે, જે અતિ દુર્લભ છે. તે સાચી મુમુક્ષુતા ઘણું કરીને મહત્પુરુષના ચરણકમલની ઉપાસનાથી પ્રાપ્ત થાય છે, અથવા તેવી મુમુક્ષુતાવાળા આત્માને મહત્પુરુષના યોગથી આત્મનિષ્ઠપણું પ્રાપ્ત થાય છે. સનાતન અનંત એવા જ્ઞાનીપુરુષોએ ઉપાસેલો એવો સન્માર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે. સાચી મુમુક્ષુતા જેને પ્રાપ્ત થઈ હોય તેને પણ જ્ઞાનીનો સમાગમ અને આજ્ઞા અપ્રમત્તયોગ સંપ્રાપ્ત કરાવે છે. મુખ્ય મોક્ષમાર્ગનો ક્રમ આ પ્રમાણે જણાય છે.

- વ.પ. ૮૮૭

★ આરંભ અને પરિગ્રહનો જેમ જેમ મોહ મટે છે, જેમ જેમ તેને વિષેથી પોતાપણાનું અભિમાન મંદ-પરિણામને પામે છે; તેમ તેમ મુમુક્ષુતા વર્ધમાન થયા કરે છે. આરંભ-પરિગ્રહને વારંવારના પ્રસંગે વિચારી વિચારી પોતાના થતાં અટકાવવાં; ત્યારે મુમુક્ષુતા નિર્મળ હોય છે.

- વ.પ. ૩૩૨

★ સૌ કાર્યની પ્રથમ ભૂમિકા વિકટ હોય છે, તો અનંત કાળથી અનભ્યસ્ત એવી મુમુક્ષુતા માટે તેમ હોય એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી.

- વ.પ. ૬૪૪

★ અસાર અને ક્લેશરૂપ આરંભપરિગ્રહના કાર્યમાં વસતાં જો આ જીવ કંઈપણ નિર્ભય કે અજાગૃત રહે તો ઘણાં વર્ષનો ઉપાસેલો વૈરાગ્ય પણ નિષ્ફળ જાય એવી દશા થઈ આવે છે, એવો નિત્ય પ્રત્યે નિશ્ચય સંભારીને નિરુપાય પ્રસંગમાં કંપતા ચિત્તે ન છૂટ્યે પ્રવર્તવું ઘટે છે, એ વાતનો મુમુક્ષુ જીવે કાર્યે કાર્યે ક્ષણે ક્ષણે અને પ્રસંગે પ્રસંગે લક્ષ રાખ્યા વિના મુમુક્ષુતા રહેવી દુર્લભ છે; અને એવી દશા વેદ્યા વિના મુમુક્ષુપણું પણ સંભવે નહીં.

- વ.પ. ૫૬૧

★ મુમુક્ષુપણું જેમ દૃઢ થાય તેમ કરો ; હારવાનો અથવા નિરાશ થવાનો કંઈ હેતુ નથી. દુર્લભ યોગ

જીવને પ્રાપ્ત થયો તો પછી થોડોક પ્રમાદ છોડી દેવામાં જીવે મૂંઝાવા જેવું અથવા નિરાશ થવા જેવું કંઈ જ નથી.

- વ.પ. ૮૨૯

★ જે જીવ પોતાને મુમુક્ષુ માનતો હોય, હું સમજું છું, તરવાનો કામી છું એમ માનતો હોય તેણે દેહને વિષે રોગ થતી વખતે આકુળવ્યાકુળપણું થયું હોય તો તે વખત વિચારવું કે તારું મુમુક્ષુપણું, હાપણ ક્યાં ગયા ?

- ઉપદેશછાયા -૧૦

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર...

પાના નં. ૨૪ પરથી ચાલુ...

અનુરાગ નથી.

“સ્વદોષ દર્શન” આ શ્લોકનું મુખ્ય તત્ત્વ છે. સ્વદોષ દર્શન જૈન ઉપાસનામાં પ્રધાન ભાવથી પ્રરૂપિત કરેલ છે. પ્રત્યેક સ્થાને નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ કહ્યું છે. જૈન સાધનાનું આ નક્કર વિધાન છે. જ્યાં સુધી આ સૂત્રનો સાધક ઉપયોગ કરતો નથી ત્યાં સુધી તેની બધી તપસ્યા વિરાધના થઈ જાય છે (દીઠા નહિ નિજ દોષ તો તરીએ કોણ ઉપાય?-શ્રીમદ્જી). સ્વદોષ દર્શન આરાધનાનું ચરમબિંદુ છે. આચાર્યશ્રીએ તેને આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ પોતાના પર ઘટિત કરતા આ શ્લોકની રચનામાં આરાધ્ય (પ્રભુ) ને ન ભૂલવાનો તથા પોતાની કુંઠિત પ્રવૃત્તિને લક્ષમાં રાખવાનો (સ્વદોષદર્શન) ઉચ્ચ કાવ્યકળા સાથે ઉપદેશ આપ્યો છે.

● ઉત્થાનિકા:- ભક્તિની પૂર્વભૂમિકાના ત્રણેય અંગ (દોષ દર્શન, પશ્ચાત્તાપ અને પ્રાયશ્ચિત્ત) પૂર્ણ થતાં ભક્તિની ઉત્તર ભૂમિકાના ચતુર્થ અંગ પ્રાર્થના રૂપે હવે પછીના ચાર શ્લોક (૩૯-૪૨) છે. શ્લોક-૩૯ માં આચાર્યશ્રીએ પ્રભુને ૬ સંબોધન કરીને શરણાગતિની ઉત્તમ ભૂમિકા અદા કરી છે.

● અંતમંગલ:- અંતમાં સર્વ જીવ સ્વદોષદર્શનપૂર્વક પ્રભુભક્તિથી મોક્ષમાર્ગમાં ગતિ-પ્રગતિ કરે એવી મંગલ ભાવના સાથે જિનાજ્ઞાથી કાંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડમ્.

॥ ઐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણ મસ્તુ ॥

શ્રી સ્વરૂપ સંબોધન

❀ ❀ ❀ ગ્રંથકર્તા - પૂજ્ય ન્યાયાચાર્ય અકલંકદેવ ★ વિવેચક : બા.બ્ર.શ્રી સુરેશજી ❀ ❀ ❀

શ્લોક-૧૦

ઉત્થાનિકા : શિષ્ય વિનંતી કરે છે કે હે ભગવન્ !
કર્મના કર્તાપણા તથા ભોક્તાપણાનું સ્વરૂપ સમજાવવા
કૃપા કરો.

કર્તા યઃ કર્મણાં ભોક્તા, તત્ફલનાં સ એવ તુ ।
બહિરન્તરુપાયાભ્યામ્ તેષાં મુક્તત્વમેવ હિ ॥૧૦॥

અન્વયાર્થ : યઃ = જે આત્મા, કર્મણાં =
રાગદ્વેષાદિ ભાવકર્મ તથા જ્ઞાનાવરણાદિ દ્રવ્યકર્મોનો,
કર્તા = કરનાર છે, સ એવ = તે જ આત્મા,
તત્ફલનાં = તે કર્મોના શુભાશુભ ફળોનો, ભોક્તા
= ભોગવનાર છે, તુ = અને, હિ = નિશ્ચય જ,
બહિરન્તરુપાયાભ્યામ્ = બહિરંગ અને અંતરંગ ઉપાયો
દ્વારા, તેષામ્ = તે કર્મોનું, મુક્તત્વમ્ એવ = છૂટી
જવું પણ આત્માથી થાય છે.

ગાથાર્થ : જે આત્મા કર્મોનો કર્તા છે, તે આત્મા
તેના ફળનો પણ ભોક્તા છે તથા તે બાહ્યાભ્યંતર ઉપાયો
દ્વારા તે કર્મોથી મુક્ત પણ થાય છે.

વિવેચન : કર્તૃત્વ, ભોક્તૃત્વ તથા મુક્તત્વ-આ
ત્રણેયનો કર્તા આત્મા છે તેવો અકાટ્ય કર્મસિદ્ધાંત આ
નાનકડી કારિકામાં આચાર્યદેવે નિરૂપિત કર્યો છે. આ
ત્રણેયને પૃથક્ પૃથક્ સમજાવે.

આત્મા કર્મનો કર્તા છે - પરમ શુદ્ધનિશ્ચયનયથી
તો આત્મા બંધ-મોક્ષથી રહિત ચેતન સત્તામાત્ર છે.
શુદ્ધ નિશ્ચયનયથી આત્મા પોતાના શુદ્ધ જ્ઞાન, દર્શન,
સુખ, વીર્ય વગેરે સ્વભાવનો કર્તા છે. અશુદ્ધ
નિશ્ચયનયથી આત્મા કર્મોદયનું નિમિત્ત પ્રાપ્ત કરીને
રાગદ્વેષાદિ શુભાશુભ ભાવોનો કર્તા છે. આ શુભાશુભ
ભાવોને ભાવકર્મ કહે છે. આ ભાવકર્મોનું નિમિત્ત
મળતાં કાર્મણ વર્ગણાઓ કર્મરૂપ પરિણત થઈને
આત્મા સાથે એકક્ષેત્રાવગાહરૂપે બંધાઈ જાય છે તથા
પોતાના સ્થિતિ-અનુભાગ વગેરે અનુસાર યોગ્ય સમયે
ઉદયમાં આવી, ફળ આપીને ખરી જાય છે. જો આત્મા
રાગદ્વેષાદિ વિભાવરૂપ પરિણમન ન કરે તો આત્મામાં
કાર્મણ વર્ગણાઓ કર્મરૂપે પરિણમતી નથી. માટે

વ્યવહારનયથી જ્ઞાનાવરણાદિ દ્રવ્યકર્મોનો કર્તા
આત્માને કહેવામાં આવે છે. વ્યવહારનય એટલા માટે
કે કર્મ પોતાની ઉપાદાન શક્તિથી કર્મરૂપે પરિણમે છે,
આત્માનું વિભાવ પરિણમન તો માત્ર તેમાં નિમિત્તરૂપ
છે. નિમિત્તની અપેક્ષાએ વ્યવહારદષ્ટિથી આત્માને
દ્રવ્યકર્મોનો કર્તા કહેવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે
આત્માનું કર્તાપણું નિરૂપિત કર્યું.

આત્મા કર્મફળનો ભોક્તા છે - જે કર્મ કરે છે તે
કર્મના ફળનો ભોક્તા હોય છે. આ વસ્તુવ્યવસ્થાનો
અકાટ્ય નિયમ છે. કર્મ કોઈ કરે તથા ફળ કોઈ બીજું
ભોગવે-આવું ત્રિકાળમાં કદાપિ સંભવિત નથી. બધા
પ્રાણીઓને જે સુખ-દુઃખાદિ મળી રહ્યા છે તે તેઓના
કર્મોનું ફળ છે - ચાહે તે આ જન્મનું હોય કે જન્માંતરનું
હોય. તે કર્મોનું ફળ સુખ-દુઃખ આત્મા સ્વયં ભોગવે
છે. તે ફળને સ્થાનાંતરિત કરી શકાતું નથી. કોઈ
કોઈના સુખ-દુઃખ લઈ શકતાં નથી, સ્વયંને જ તે
ભોગવવાં પડે છે. હાથ કોઈનો દાઝે અને દાઝવાનો
અનુભવ કોઈ બીજાને થાય-આવું કદી બની શકતું
નથી. નીચી ભૂમિકામાં અન્યના દુઃખ જોઈને આપણને
જે પીડા થાય છે તે દુઃખ પણ સામાવાળાનું નથી પણ
આપણા જ પ્રશસ્ત રાગનું પરિણામ છે. આત્મા સ્વયં
એકલો પોતાના કર્મોનું ફળ ભોગવે છે.

કર્મથી મુક્ત પણ આત્માની થાય છે - જેમ
આત્મા કર્મોનું બંધન અજ્ઞાનવશ કરે છે તે પ્રમાણે
તેનાથી વિપરિત જ્ઞાનાદિ દ્વારા આત્મા સ્વયં પોતાના
પુરુષાર્થથી કર્મોથી મુક્ત થાય છે. નિશ્ચયથી ઈશ્વર,
ગુરુ, શાસ્ત્ર વગેરે કોઈ પણ જીવને મુક્ત કરાવી શકતા
નથી, તેઓ તો માત્ર પથદર્શક તથા નિમિત્તરૂપે સહાયક
થઈ શકે છે અને સહાયક પણ ત્યારે થઈ શકે છે કે
જ્યારે જીવ સ્વયં જાગૃત હોય અને પુરુષાર્થી બને.
વ્યવહાર રત્નત્રયરૂપ બહિરંગ ઉપાય તથા નિશ્ચય
રત્નત્રયરૂપ અંતરંગ ઉપાયો દ્વારા આત્મા સ્વયં પોતાની
ઉપાદાનશક્તિથી મોક્ષનો પુરુષાર્થ કરીને કર્મોથી મુક્ત
થઈ જાય છે. તેમાં સત્દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુ વગેરે અવશ્ય

નિમિત્તરૂપે સહાયક બને છે પરંતુ વાસ્તવિક કારણરૂપ નહીં.

આ પ્રમાણે આત્મા કર્મનો કર્તા, કર્મફળનો ભોક્તા તથા કર્મમુક્તિનો કર્તા સ્વયં છે.

શ્લોક-૧૧

ઉત્થાનિકા : અંતેવાસી શિષ્ય જિજ્ઞાસા વ્યક્ત કરે છે કે હે સ્વામી ! શુદ્ધાત્મોપલબ્ધિ (મુક્તત્વ) ના ઉપાયો કયા છે ?

સદ્દૃષ્ટિજ્ઞાનચારિત્રમુપાયઃ સ્વાત્મલબ્ધયે ।
તત્ત્વે યાથાત્મ્યસંસ્થિત્યમાત્મનો દર્શનં મત્તમ ॥૧૧॥

અન્વયાર્થ : સ્વાત્મલબ્ધયે = પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા માટે, ઉપાયઃ = ઉપાય, સદ્દૃષ્ટિજ્ઞાનચારિત્રમ્ = સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર છે, તત્ત્વે = તત્ત્વમાં, યાથાત્મ્યસંસ્થિત્યમ્ = યથાર્થ શ્રદ્ધાન, આત્મનઃ = આત્માનું, દર્શનમ્ = દર્શન, મત્તમ્ = માનવામાં આવે છે.

ગાથાર્થ : સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર સ્વાત્મોપલબ્ધિના ઉપાય છે. તત્ત્વમાં યથાર્થ શ્રદ્ધાન સમ્યગ્દર્શન કહેવામાં આવે છે.

વિવેચન : શુદ્ધાત્મોપલબ્ધિના ઉપાયની જિજ્ઞાસાનું સમાધાન કરતાં આચાર્યદેવ કહે છે કે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન તથા સમ્યક્ચારિત્ર મોક્ષપ્રાપ્તિના અનન્ય ઉપાય છે. પદાર્થનું સ્વરૂપ જેવું છે તે રૂપે તેનો સ્વીકાર કરવો સમ્યગ્દર્શન છે. પદાર્થનું સ્વરૂપ જેવું છે તેવું જાણવું તે સમ્યગ્જ્ઞાન છે તેમજ પદાર્થનું સ્વરૂપ જેવું છે તે રૂપે પરિણમન કરવું તે સમ્યક્ચારિત્ર છે. આ ત્રણેય મળીને સંપૂર્ણ મોક્ષના ઉપાય છે. ત્રણેયનું એક સાથે કથન કરીને હવે તેને પૃથક્ - પૃથક્ સમજાવે છે.

“તત્ત્વે યાથાત્મ્યસંસ્થિત્યમાત્મનો દર્શનમત્તમ્” અર્થાત્ તત્ત્વમાં (આત્મતત્ત્વમાં) આત્મતત્ત્વ જેવું છે તેવું શ્રદ્ધાન કરવું આત્મદર્શન કે સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે. જ્યારે આત્મતત્ત્વના યથાર્થ શ્રદ્ધાનની વાત કરીએ ત્યારે ગૌણતાએ બધા તત્ત્વોનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન તેમાં આવી જાય છે. જીવતત્ત્વનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન થવાથી અજીવ તત્ત્વનું શ્રદ્ધાન સહજ થઈ જાય છે. આસ્રવાદિ જીવ તથા અજીવની સાંયોગિક પર્યાય છે માટે તેમનું શ્રદ્ધાન પણ થઈ જાય છે. આચાર્યદેવ શિષ્યને સ્વાત્મસન્મુખ કરાવવા માટે ‘આત્મશ્રદ્ધાન’ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે.

અહીં ‘તત્ત્વે’ શબ્દ દ્વારા જ તત્ત્વમાં શ્રદ્ધાન કરવાનું કહ્યું છે. તેનો અર્થ ભૂતાર્થનયથી જીવાદિને માનવાથી છે. ભૂતાર્થનયનો અર્થ શુદ્ધનય થાય છે. શુદ્ધ નયથી જીવાદિને માનવા તે વાસ્તવમાં નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ છે. શુદ્ધનય શુદ્ધાત્માને ગ્રહણ કરે છે. અર્થાત્ પોતાનું શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ જેવું છે, તેવી શ્રદ્ધા કરવી ભૂતાર્થનય, તત્ત્વ, આત્મશ્રદ્ધાન કે નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આસ્રવાદિ સાત તત્ત્વોને વિકલ્પરૂપ જાણવા વ્યવહારથી સમ્યગ્દર્શન કહેવામાં આવે છે. “નોકર્મ, દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મથી ત્વિન્ન હું શુદ્ધ જ્ઞાયકસ્વભાવી આત્મા છું” આ પ્રકારની શ્રદ્ધા નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ છે. (ક્રમશઃ)

પર્યુષણ આરાધના...

પાના નં. ૨૯ પરથી ચાલુ...

નિર્માણમાં છે. આ દિવસોમાં મુમુક્ષુ જીવો તપ, દાન, શાસ્ત્રનું વાંચન, મનન, ત્યાગ, સામાયિક-પ્રતિક્રમણ, આચાર્ય-મહારાજના સત્સંગમાં વિશેષ પ્રવૃત્ત બને છે અને સંસારની વિરકતા અને કર્મ-નિર્જરા થવાનો સાચો માર્ગ શોધે છે. પર્વના પવિત્ર દિવસોમાં ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો કરી ધર્મ પ્રત્યેની પોતાની ભાવનામાં વૃદ્ધિ કરે છે. પર્યુષણનો પાંચમો દિવસ એટલે ભગવાન મહાવીર જન્મવાંચનનો દિવસ. ઉપાશ્રયો અને દેરાસરોમાં કલ્પસૂત્રનું વાંચન થાય છે. ત્રિશલા માતાને આવેલા ચૌદ સ્વપ્નોનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. તે બધા ચિહ્નોની ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરવામાં આવે છે. પ્રભુજીને પારણામાં જૂલાવવામાં આવે છે. આમ, ધર્મક્રિયા આગળ વધારતા પર્વના સાત દિવસ ભક્તિમય-આરાધનામય તપશ્ચર્યામય પસાર થાય છે. પર્યુષણનો આ આઠમો અને અંતિમ દિવસ એટલે કે સંવત્સરીનો દિવસ - સિદ્ધિનો દિવસ આવી પહોંચ્યો છે. પ્રતિક્રમણ કરી, આલોચનામાં આંતરિક દોષનું દર્શન કરી, દરેક પાપોનું જાગૃતિપૂર્વક સ્મરણ કરી હૃદયપૂર્વક પશ્ચાત્તાપ કરી ક્ષમા માંગે છે. ક્ષમાપનોના પવિત્ર દિવસ મુમુક્ષુ જીવો માટે પાવનકારી છે. કષાયની કલુષિતતા ક્ષમાપનાની દિવ્યતાથી ધોવાઈ જાય છે અને શુદ્ધ હૃદયથી માંગેલી ક્ષમા આત્માની ઊર્ધ્વગતિમાં અતિ સહાયક બને છે. ■■■

સ્વરૂપાનુસંધાનનું પર્વ : પર્યુષણ પર્વ

સમણ શ્રુતપ્રજ્ઞ

પાવન પર્યુષણ પર્વ પ્રારંભ થઈ રહ્યું છે. આ મહાન આધ્યાત્મિક પર્વનો સંદેશ છે - સ્વરૂપને ઓળખો. માણસ બધા માટે સારુંનરસું બધું કરે છે, માત્ર પોતાની જાતને એ ભૂલી જાય છે. પોતાને ભૂલનાર માનવી સભાન નથી હોતો, સભાન ન હોય એ ભૂલો કરવાનો જ છે. જાતને શા માટે ઓળખવી? આવો પ્રશ્ન થઈ શકે. જાતને એટલે ઓળખવાની છે કે જે કંઈ મહત્ત્વનું છે એ માનવીની ભીતરમાં છે. દુનિયાનું શ્રેષ્ઠ પ્રદાન એણે જ કર્યું છે જે ભીતરના પારખુ હતાં. આજે માણસને પોતાને માટે જ સમય નથી. 'સમય નથી' કહેવું પણ યોગ્ય નથી, મૂળમાં પોતાનામાં રુચિ નથી. એ કારણે જ માણસ પાસે બહારનું બધું હોવા છતાં એ અંદરથી દુઃખી છે. આપણે ભાગ્યશાળી છીએ કે આપણને જન્મની સાથે આ બધું જ્ઞાન વિરાસતમાં મળ્યું છે. પશ્ચિમી જગતે અંદરની દુનિયાને શોધવાની હવે શરૂઆત કરી છે.

આપણી પાસે તો આ જ્ઞાન અને ધ્યાન સદીઓથી છે. આપણે આ અમૂલ્ય વારસાને જાણવાનું ચૂકી જઈએ તો મૂર્ખ જ કહેવાઈએ ને! જૈન ધર્મને અને મહાવીર સ્વામીને આપણને કેટ-કેટલું આપ્યું છે. આ પર્યુષણ પર્વ એ જ સંદેશ આપે છે કે થોડીવાર પોતાની જાત સાથે બેસીએ, જેને લોકો ધ્યાનના નામથી ઓળખે છે. જાત સાથે બેસવાથી જ પોતાને ઓળખી-પારખી શકીશું. પોતાના દોષોને જોઈ શકીશું અને પોતાની અચ્છાઈઓ સાથે રૂબરૂ થઈ શકીશું. આખી દુનિયામાં તમે અનેકોને મળો તો પણ એમ ન માનતા કે તમે એકલા નથી, જાતને ન મળો ત્યાં સુધી લાખોની ભીડ વચ્ચે પણ તમે એકલા છો. લાખો મેળા અને હજારો મહેફિલો પણ વ્યર્થ છે કે જ્યાં સુધી જાત સાથેનો ભેટો ન થાય. આ પર્યુષણ પર્વ બહારથી 'રિસ-કનેક્ટ' થવાનું અને જાત સાથે 'કનેક્ટ' થવાનું

શીખવે છે. જાત સાથે જે 'કનેક્ટ' થાય એ જ જાતને 'કરેક્ટ' કરી શકે. માંદાલો જાગે એવી આ પર્વમાં સાધના કરવાની છે.

હજારો મહેફિલે હો, લાખ મેલે હો.

પર જબ તક ખુદ સે ન મિલો, અકેલે હો.

પર્યુષણનો અર્થ થાય છે; ચારેય બાજુથી (વૈભાવિક દશામાંથી) હટીને આત્મામાં સ્થિર થવું. આ પર્વ આત્મસ્થ થવાનું શીખવે છે. માણસ બહારી ભૌતિક વસ્તુઓ પાછળ, ભૌદ્ધિક ઉહાપોહના કારણે અને પોતાના નામની ભૂખને પોષવાના કારણે કારણ વગરનો વ્યસ્ત થઈ ગયો છે. આ ત્રણેય કારણોના લીધે તે બહાર જ ભટક્યા કરે છે. એમાં એ શાંતિ અને સુખ માને છે પણ એ ભ્રમ માત્ર છે - આ સત્ય જીવનના અંતિમ ક્ષણે સમજાય છે પણ ત્યારે ખૂબ મોડું થઈ ગયું હોય છે. ત્યારે માત્ર પસ્તાવો શેષ રહે છે.

ઘણા સંઘોએ આ પર્વને પૈસા કમાવાનો ધંધો બનાવી દીધો છે, આવું મારી યાત્રા દરમિયાન મેં અનેક જગ્યાએ જોયું છે. હું ઘણીવાર ઘણા સંઘોને પૂછું કે કેવા રહ્યા પર્યુષણ? તો કહે : દસ કરોડ ઘી બોલીમાં ભેગા થયા, સરસ રહ્યા પર્યુષણ! વિદેશમાં વસતા યુવાનો તો આને 'ઓક્સન' ગણે છે. હા, હું સમજું છું કે સંઘને પૈસાની જરૂર પડે છે પણ પૈસા જ જ્યારે લક્ષ્ય બની જાય ત્યારે ત્યાં પર્યુષણની આરાધના રૂસકાં ભરતી દેખાય છે. મહાવીર જન્મવાંચનમાં પ્રભુ મહાવીરનું જીવનદર્શન સમજવાનું હોય એના બદલે એ દિવસે માત્ર ઘી બોલીમાં સંઘના આગેવાનો મશગૂલ હોય છે અને એના કારણે મોટું નુક્સાન એ થઈ રહ્યું છે કે યુવાનો ધર્મસ્થાનમાં આવતા બંધ થઈ ગયા છે. આ બધા ધર્મસ્થાનોને સંભાળવા માટે કોણ આગળ આવશે? જૈનોની સંખ્યા સાવ ઓછી છે અને એમાં પણ હવે પછીની પેઢીને આવા દંભી

ઘરતી જેવી છે ક્ષમાપના

* * * * * પદ્મશ્રી ડો. કુમારપાળ દેસાઈ * * * * *

ક્ષમા એ જીવનનો આનંદ અને તપની વસંત છે. વસંતનું આગમન થતાં કુદરત જેમ સોળે કળાએ ખીલી ઊઠે છે એ જ રીતે જે માનવી પોતાના જીવનમાં ક્ષમાને સ્થાન આપે છે તેના જીવનમાં આત્માના ગુણોની વસંત ખીલી ઊઠે છે. આજે ક્ષમા એ ક્યાંક ફોર્માલિટી બની ગઈ છે. હાલતાં ને ચાલતાં માણસ આદતને જોરે ‘એક્સક્યુઝ મી’ કહેતો હોય છે, પણ આ તો કેવળ શિષ્ટાચાર છે, માત્ર આદત છે. જેમ કેટલાકને વારે-ઘડીએ ‘થેન્ક યુ’ કહેવાની ટેવ પડી હોય છે. પાણીનો નળ ચાલુ કરે અને પાણી આવે એટલે તરત ‘થેન્ક યુ’ બોલે. પણ આ તો ક્ષમાનું એક સામાન્ય સ્વરૂપ છે.

પર્યુષણમાં આપણે જે ક્ષમાની વાત કરીએ છીએ તે તો હૃદયની વ્યાપકતામાંથી, ગુણોની સમૃદ્ધિમાંથી અને ચિત્તની ઉપશાંતતામાંથી પ્રગટેલી હોય છે. સંસ્કૃતમાં ‘ક્ષમા’ નો એક અર્થ ‘પૃથ્વી’ છે. આ પૃથ્વી પર રહેતો માનવી એ પૃથ્વીને ખોદે છે, ખૂબ ઊંડે જઈને ખાણ રચે છે. આ બધું હોવા છતાં પૃથ્વી સહન કરે છે. સહનશીલતાનું પ્રતીક પૃથ્વી ગણાય છે. સાચો ક્ષમાવીર પૃથ્વી જેવો સહનશીલ હોય. આથી જ મહાભારતમાં કહ્યું છે કે દુષ્ટ પુરુષોનું બળ છે હિંસા, રાજાઓનું બળ છે દંડ, સ્ત્રીઓનું બળ છે સેવા અને ગુણવાનોનું બળ છે ક્ષમા. એ જ મહાભારતમાં આપણે જોઈએ છીએ કે પાંડવોના વિજય પછીની મધરાતે અશ્વત્થામાએ છાનામાના આવીને દ્રૌપદીના પાંચ પુત્રોની કૂર હત્યા કરી. વિજયનો મહાસાગર વિષાદના ઉલ્કાપાતમાં ફેરવાઈ ગયો. આનંદને બદલે ચોમેર આકંદ સંભળાવા લાગ્યું. માતા દ્રૌપદી તો પોતાનાં સંતાનોની આવી કૂર હત્યા જોઈને વારંવાર બેશુદ્ધ બની ઘરતી પર ઢળી પડી હતી.

નાસી છૂટેલા હત્યારા અશ્વત્થામાને પકડવા માટે ભીમ અને અર્જુને દોટ મૂકી. વેરાન જંગલમાંથી એને પકડી લાવીને દ્રૌપદી પાસે હાજર કર્યો.

શ્રીકૃષ્ણે દ્રૌપદીને કહ્યું, “આ છે તારા સંતાનોનો હત્યારો. એના અપરાધની એને કેવી સજા મળવી જોઈએ? ભીમની ગદાનો એક પ્રહાર કે અર્જુનના શસ્ત્રનો એક જ વાર એનું માથું ધડથી જુદું કરી શકે તેમ છે. કહે, શી સજા કરીએ ?”

દ્રૌપદીની આંખોમાંથી ચોધાર આંસુ વહેતાં હતાં. પાંચ-પાંચ પુત્રોની હત્યાની વેદનાના બોજથી એનું હૃદય દબાઈ ગયું હતું. એણે હીબકાં ભરતાં કહ્યું, “ઓહ ! પુત્રવિયોગની પીડા કેટલી દારુણ હોય છે ! મને તો એનો સાક્ષાત્ અનુભવ થઈ ચૂક્યો પણ હું આની વૃદ્ધ માતાને આવો અનુભવ કરાવવા માગતી નથી. એને મારશો નહીં. માતૃહૃદયની વેદના કેટલી બધી પીડાદાયક હોય છે ! મારે એ વેદના અશ્વત્થામાની માતા અનુભવે એવું કરવું નથી. એને છોડી દો.”

દ્રવ્ય-ક્ષમા

અને હત્યારા અશ્વત્થામાને છોડી દેવામાં આવ્યો. ક્ષમાની આ મહત્તા છે. ક્ષમા માગતાં પહેલાં આપણા હૃદયમાં રહેલાં વેર અને ક્રોધ શમવાં જોઈએ. જે ઉપશાંત થાય છે તે આરાધનાને પાત્ર છે. આનો અર્થ એ કે ક્ષમા માગ્યા વિના આધ્યાત્મિક આરાધના ન થાય. જીવન એવું છે કે જેમાં વારંવાર ભૂલ થાય છે અને વેરભાવ બંધાય છે. પરંતુ કોઈને હાથ અડે અને ‘સારી’ કહી દઈએ કે વ્યવહારે ક્ષમાપનાનું કાર્ડ લખી નાખીએ તે તો દ્રવ્ય-ક્ષમા થઈ. આવી યંત્રવત્ દ્રવ્ય-ક્ષમા જીવનમાં ચાલતી હોય છે પણ તેનું કશું પરિણામ નથી આવતું. દેખાવની ક્ષમા વ્યર્થ છે. કેટલાક તો ક્રોધના અભાવને ક્ષમા કહે છે. પહેલાં ક્રોધ કરવો અને પછી ક્ષમા માગવી તે ક્ષમા નથી. આ ક્રોધને ભગવાન મહાવીરે ભભૂકતી આગ કહી છે. પુરાણોમાં નરકનું દ્વાર કહ્યું છે. ‘કુરાન’માં ક્રોધને શેતાનનું સંતાન કહ્યો છે. અને ‘બાઈબલ’માં માણસમાત્રને ખાક કરનાર જવાળામુખી બતાવ્યો છે. મનમાં ક્રોધ આવતાં એ જુદી જુદી ચાર પ્રતિક્રિયાઓ

મોઢું ઉઘાડું રહી જાય છે. એ વિવેકને ચિત્તમાંથી હાંકી કાઢે છે અને દરવાજે એવો આગળો મારે છે કે વિવેક ફરી પાછો દાખલ થઈ શકે નહીં. આવો ક્રોધ એ મધપૂડામાં પથ્થર મારવા જેવો છે અને એ તરત જ વેરમાં પલટાઈ જાય છે.

ક્રોધ ત્યારે જ ઓછો થાય કે જ્યારે વ્યક્તિ આત્મદર્શી બને. આનું કારણ એ છે કે ક્રોધનું શસ્ત્ર પહેલાં તો ક્રોધને જ ધાયલ કરે છે. મહાત્મા બુદ્ધે કહ્યું છે કે ઊકળતા પાણીમાં પ્રતિબિંબ ન દેખાય તેમ ક્રોધી માણસ એ જોઈ શકતો નથી કે તેનું હિત શેમાં છે. એક મહાત્મા નદીકિનારેથી સ્નાનશુદ્ધ થઈને પાછા ફરતા હતા ત્યારે એક ચાંડાલના છાંટા ઊડ્યા. મહાત્માનો ગુસ્સો ભભૂકી ઊઠ્યો અને તે ચાંડાલને અપશબ્દો કહેવા માંડ્યા. એમણે ફરી સ્નાન કર્યું. મહાત્મા સ્નાન કરીને નદીમાંથી નીકળ્યા એટલે ચાંડાલ સ્નાન કરવા ગયો. આ જોઈને મહાત્મા વધુ ગુસ્સે થયા. એમણે કહ્યું કે તારે વળી સ્નાન કરવાની શી જરૂર હતી? ત્યારે ચાંડાલે કહ્યું કે જો ચાંડાલના સ્પર્શથી સ્નાન કરવાની જરૂર પડે તો જ્યારે આપ મને અપશબ્દો કહેતા હતા ત્યારે આપના મનમાં ક્રોધરૂપી મહાચાંડાલ હતો. એના દૂષિત સ્પર્શને હટાવવા માટે હું સ્નાન કરું છું.

આ રીતે ક્રોધ માનવીને મહાચાંડાલ બનાવી દે છે. એ હિંસાનો અપરાધી છે તો આનંદનો નાશક છે. ક્રોધ આવે છે એક તરંગરૂપે અને એમાંથી માનવીના મનને ઘેરી લેતો મહાસાગર બની જાય છે. ગુસ્સાના નાનકડા બીજમાંથી વેરનું વટવૃક્ષ ઊભું થઈ જશે. ચિત્તના એક નાનકડા છિદ્રમાંથી એ પ્રવેશે છે અને સર્વત્ર વ્યાપી જાય છે. આવો ક્રોધ માનવને દાનવ બનાવી દે છે. આથી એને ઓળખવા માટે ગુસ્સાનું બીજ શોધવું જોઈએ. બીજ મળ્યા પછી એનાં ખાતર-પાણી બંધ કરવાં જોઈએ. સંતોએ આ જ કર્યું. સંત તુકારામ ક્યારેય ગુસ્સે થતા નહીં. કોઈએ તો એમને ગુસ્સે કરનારને ઈનામ આપવાની વાત કરી. એક માણસે બીડું ઝડપ્યું, અને એ સંત તુકારામ ભજન ગાતા હતા ત્યાં એમના ખોળામાં આવી બેસી ગયો. તુકારામ તો નાના બાળકને પંપાળતા હોય એટલા વહાલથી એને પંપાળવા લાગ્યા. પેલાએ બીજ તરકીબ અજમાવી. તુકારામને ગુસ્સે કરવા એમની

પત્નીની પીઠ પર ચડી બેઠો, ત્યારે તુકારામે એમની પત્નીને કહ્યું કે આ પડી ન જાય તેની તું સંભાળ રાખજે! પેલાની આખીય તરકીબ નકામી ગઈ. આમ, એ માનવી ક્ષમા આપી શકે છે કે જે ક્રોધના મૂળને જાણી શકે છે.

ભવતારક ક્ષમા

ક્રોધ વિભાવ છે, ક્ષમા સ્વભાવ છે. ક્રોધ દ્વેષ છે, ક્ષમા મૈત્રી છે. ક્રોધ મારક છે, ક્ષમા તારક છે. આ ક્ષમાના અમૃતથી આત્માનો અભિષેક કરવાથી દુરાગ્રહ, વિગ્રહ, વિદ્વેષ, દ્રોહ આદિ આઘાત ઓગળી જાય છે. જો ક્રોધને વધુ જમાવી રાખવામાં આવે તો તે વેરનું રૂપ લે છે અને વેર એ તો ભવોભવ સુધી માનવીને ક્રોધમાં રાખે છે. આથી જ મહાસતીજી ધનકુંવરબાઈસ્વામી યોગ્ય જ કહે છે કે, “વેરમાં વિગ્રહ છે, અવેરમાં નિગ્રહ છે. વેરમાં વિનાશ છે, જ્યારે અવેરમાં વિકાસ છે. વેરમાં વાંધો છે તો અવેરમાં સાંધો છે. વેરમાં વિષમતા છે તો અવેરમાં સમતા છે. વેરમાં વકીલાત છે, જ્યારે અવેરમાં કબૂલાત છે. વેર વિકૃતિ છે તો અવેર સંસ્કૃતિ છે. વેર વમળ છે, જ્યારે અવેર કમળ છે. અને આ વેરનાં વિષ ઉતારવાનો અમર મંત્ર તે ક્ષમાપના છે.”

સ્વરૂપાનુસંધાનનું પર્વ ...

પાના નં. ૧૩ પરથી ચાલુ...

પર્વમાં માત્ર જૈનો જ કેમ, આત્મસુધાર કરવા ઈચ્છતી દરેક વ્યક્તિ જોડાઈ શકે છે. મહાવીર પણ ક્યાં જૈન હતા? બધા તીર્થંકરો રાજપૂત હતા. આ ક્ષત્રિયનો ધર્મ છે. કર્મો સાથે યુદ્ધ કરવાનો ધર્મ છે. આત્માને જીતવાનો ધર્મ છે. આ પર્વ બાહ્ય આડંબરનું કે દેખાવો કરવાનું પર્વ નથી, આ પોતાની જાતને સુધારવાનું અને માંજવાનું પર્વ છે.

ખામેમિ સવ્વ જીવે, સવ્વે જીવા ખમંતુ મે - હું બધા જીવોનું ક્ષમા આપું છું, બધા જીવો મને પણ ક્ષમા આપો.

મિત્તિમે સવ્વ ભૂએષુ વેરં મજ્જં ન કેણઈ - મારો સૌ સાથે મૈત્રીભાવ છે, કોઈની સાથે મારી શત્રુતા નથી.

ઉત્તમ તપ, ઉત્તમ ત્યાગ, ઉત્તમ આકિંચન્ય, ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય એ દશલક્ષણધર્મ છે.

પર્યુષણપર્વ આત્માનુભૂતિનો અપૂર્વ અવસર પ્રદાન કરે છે. ઉત્તમ વસ્તુને પામવા માટે અંતરની અપૂર્વ શુદ્ધતા પાયામાં હોવી જોઈએ. આત્મશુદ્ધતા પામવા માટે અસંગતા જીવનમાં આવે તો માર્ગ સરળ બને છે. ભવ્યાત્મા અંતરથી અને બાહ્ય રીતે અસંગતાનો પ્રેમી હોય છે. બાહ્યસંગનો ત્યાગ કરીને ભીતરી અસંગતામાં આરોહણ કરે છે. ધર્મને બાહ્ય સંગ પોષાતો નથી. ભીતરમાં અસ્મિતાપર્વ ઉજવાય છે. ‘જે જોડે તે તોડે’ એવી વિચારધારા સામે બાહ્ય સાંસારિક ભાવોનો ત્યાગ કરે છે.

દૃષ્ટાન્ત આત્મદશાને પામવાના માર્ગના દાતા ભક્તિમાર્ગના રત્નો સૂફીસંતો છે. એક સ્થાને પરમોત્કૃષ્ટ સૂફી સંત સાથે ઘણા સૂફીભક્તો રહેતા હતા. તેમાંનો એક શિષ્ય સદ્ગુરુની સમીપ આવીને કહે છે કે હે સદ્ગુરુ ! હું અહીંથી જાઉં છું. મને ભીતરના અજવાળાનો માર્ગ બતાવો. પરમ સંત અધ્યાત્મધ્યાનની મસ્તિમાં મસ્ત છે. શિષ્ય પુનઃ પ્રાર્થના કરે છે કે હે ગુરુદેવ ! મને આત્માના આનંદનો માર્ગ બતાવો. પૂ. ગુરુદેવ શાંતભાવે સ્વમાં લીન છે. શિષ્ય સાહસપૂર્વક પૂ. ગુરુદેવને વિનંતી કરે છે કે, હે ગુરુદેવ ! અધ્યાત્મ સ્થાનમાંથી વ્યવહારના સ્થાનમાં જઈ રહ્યો છું. મને માર્ગદર્શન આપી બાહ્યભાવમાંથી કેવી રીતે અંતરંગ આત્મામાં રહી શકું તે સમજાવો. શિષ્ય ધ્યાની સદ્ગુરુને નમન કરીને ચાલવા લાગે છે. થોડા ડગલા ભરે છે ત્યારે સદ્ગુરુ કહે છે, ‘વત્સ, પાછો ફરી જા.’ શિષ્ય તુરત બાહ્ય તરફ મુખ હતું તે સદ્ગુરુ તરફ ફરી જાય છે. બાહ્ય તરફથી મોઢું ફેરવી લે છે. અંતર્મુખ થાય છે. સદ્ગુરુ કહે છે, ‘વત્સ ! આ જ કાર્ય કરવાનું છે.’ સદ્ગુરુનો સદ્ભાવ શિષ્ય સમજી જાય છે. સદ્ગુરુના ઉપનિષદમાં આસન જમાવે છે. છ મહિનાનો નિરંતર અખંડ પુરુષાર્થી બને છે. સદ્ગુરુની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરે છે. શ્રી સદ્ગુરુ ગુરુગમ આપે છે. અલખ આસન જમાવી, ગુરુઆજ્ઞા પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ પુરુષાર્થી બને છે. છ મહિના પછી સદ્ગુરુ તેની અપૂર્વતાને ઓળખી જાય છે. શિષ્યને ઊભો કરી પોતાની હરોળમાં બેસાડે છે.

સંતત્વ અર્પે છે. પર્યુષણપર્વ સાધકને અસંગ બનાવે છે, બાહ્ય સંગથી પાછો વાળી, ગુરુગમ આપી, અંતરંગ માર્ગ બતાવી અસંગતામાં લાવે છે. આવું આ પર્યુષણ પર્વ મહાપર્વ છે.

આત્મા નિર્મોહી છે. જ્ઞાની અમોહદશાવાન આત્મા છે. પર્યુષણ મહાપર્વ, મોહનીયકર્મથી મુક્ત થવા માર્ગદર્શન આપે છે. પ.પૂ. સાધુભગવન્તો, મહામુનિઓ સંસારના મોહથી મુક્ત થવાનો બોધ આપે છે. પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વવાણિયા (જન્મભૂમિ) થી મુંબઈ તરફ વેપારાર્થે ગયા. મુંબઈનગરીમાં-મોહમયીનગરીમાં નિર્મોહીનાથ રહ્યા. તેઓ આત્મધારાથી નિરંતર, આરાધનામાં રત રહેતા હતા. છતાં સંસારના જે જે જરૂરી લાગતા બધા કાર્યો કરવા પડતા હતા. કર્મનો જે ભોગ હોય તેને તો છેદવો જ પડે છે. જાગૃત રહીને કર્મનો નાશ કરતાં હતાં. નિર્મોહી રહીને કર્મ પૂરા કરતાં હતા. તેઓશ્રી લખે છે,

“ધન્ય રે દિવસ આ અહો, જાગી શાંતિ અપૂર્વ રે....
અવશ્ય કર્મનો ભોગ છે,
ભોગવવો અવશેષ રે.... ધન્ય રે દિવસ આ ...
ઓગણીસસેને બેતાલીસે અદ્ભૂત વૈરાગ્યધાર રે...
ઓગણીસસેને સુડતાલીસે સમકિત શુદ્ધ પ્રકાશ્યું રે...
.... ધન્ય રે દિવસ આ અહો....

નિર્મોહી સાધકની કેવી અંતરંગ અવસ્થા હોય છે તેના આ પંચમકાળમાં જો કોઈના દર્શન કરવા હોય તો પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી છે. શરીરાદિ ભાવો બધા મોહના ઘર છે. તેમાં જ્ઞાની અમોહીદશાએ વર્તી રહ્યા છે. મીરાંબાઈ મર્મસભર વાણી બોલે છે, ‘ઓઢું હું કાળો કામળો, કામળો દુજો ડાઘ લાગે નહિ કોઈ’. જ્ઞાની મહાત્મા આત્મદશાને ડાઘ લાગવા દેતાં નથી. રાજરાણી-એ પણ મેવાડની છતાં ગુરુદેવ રોહીદાસની નિશ્રામાં નિર્મોહી થઈને જીવ્યા. એવી જ રીતે શ્રી પરમભક્ત નરસિંહ મહેતા પાસે શામળશા આવે ને નિર્મોહીને નિર્મોહી રાખે. જળકમળવત્ જીવી જાય છે. જૈનપરંપરા પ્રાપ્ત બધા ચક્રવર્તીઓ-રાજા મહારાજા - રાજા શ્રેણિક, ગજસુકુમાર, રાજા કોશલનરેશ, ચેલણા, સુલસા, ચંદનબાળા આદિ આદિ સ્ત્રીરત્નો

ભાવતાં... જીવની એવી પરમોચ્ચ દશા બને છે કે જે કેવળજ્ઞાની નિર્ગ્રંથદશાનો પાત્ર બને છે. ધન્ય તે એકાગ્રતાને ! પર્યુષણપર્વ આત્માના આશ્રયની છડી પોકારે છે. આ મહાપર્વ જૈનત્વની પ્રાપ્તિનાં પાયાનું મહાપર્વ છે.

આ પર્વના છેલ્લા એટલે આઠમા દિવસે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણની વિધિ હોય છે. સાયંકાલે પ્રત્યેક જૈન ભાઈઓ-બહેનો-બાળકો બધા જ આ વિધિમાં ઉપસ્થિત રહે છે. બે કલાક સુધી આ વિધિ ચાલે છે; જેમા વંદના પૂ. મુનિરાજને કરવાની હોય છે. અર્ધો કલાક ધ્યાન હોય છે, જેને કાર્યોત્સર્ગ કહેવામાં આવે છે. ભૂતકાળમાં થયેલા જાણતાં-અજાણતાં જે દોષ આત્માના અસંખ્યપ્રદેશે લાગ્યા હોય તેને ક્ષમાપના આપવાની હોય છે અને જે પ્રત્યક્ષ વડીલો, નાના-મોટા સહુને ક્ષમાપના આપવાની હોય છે. જેને ‘ખમાવું છું’ એવું પણ બોલાય છે. આગમમાં પાઠ છે,

આમેમિ સવ્વે જીવા સવ્વે જીવા આમન્તુ મે ।
મિત્તિ મે સવ્વ ભૂણ્ણુ વેરં મજ્જં ન કેણઈ ॥
અર્થાત્

સર્વ જીવોની હું ક્ષમા માગું છું. સર્વ જીવો મને ખમાવો. સર્વ જીવો સાથે મારી મિત્રતા છે. કોઈ સાથે મારે વેરભાવ નથી.

સનાતન દિગંબરધર્મમાં ક્ષમાપના પર્વ છે. તે દિવસે પરસ્પર ક્ષમાભાવ સાથે જાણતાં-અજાણતાં થયેલા દોષો ખમાવે છે. પર્યુષણ મહાપર્વ અત્યંતર અને બાહ્યભાવોથી મિત્રતા સ્થાપે છે.

“મૈત્રીભાવનું પવિત્ર ઝરણું, મુજ હૈયામાં વહ્યા કરો, શુભ થાઓ આ સકલ વિશ્વનું એવી ભાવના નિત્ય રહો. ગુણથી ભરેલા ગુણીજન દેખી, હૈયું મારું નૃત્ય કરે, એ સંતોના ચરણકમલમાં મુજ જીવનનું અર્ધ્ય રહે.”
રૂડા પર્યુષણપર્વ અહો આવીયા રે...

:- પુસ્તક સમાલોચના :-

મિતેશભાઈ એ. શાહ

(આ વિભાગ માટે પુસ્તક કે ગ્રંથની બે નકલ મોકલવા વિનંતી છે.)

- (૧) ગ્રંથનું નામ : અનુભૂતિના ઉદ્દગારો લેખક : શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી
આવૃત્તિ : પ્રથમ, ૨૦૨૩ મૂલ્ય : રૂા. ૨૦/- પાના : ૨૧૨
પ્રાપ્તિસ્થાન : શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા.

આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ, ગુણવત્તાયુક્ત કાગળનો ઉપયોગ થયો છે. આ ગ્રંથમાં પૂજ્યશ્રીએ પોતાના સાધનાકાળ દરમિયાન લખેલ વિવિધ ડાયરીઓમાંના સ્વાનુભવ વચનોનો ઉલ્લેખ છે. વિચારનોંધ ઉપરાંત વિભિન્ન સાધકો માટેની નિયમનિર્દેશિકા તેમજ પૂજ્યશ્રીના સ્વાધ્યાયમાંથી નોંધ કરેલા અમૃતવચનોનો પણ ઉલ્લેખ છે. સાધનાપંથે ચાલતા સાધકોને ઉત્તમ પાથેય પૂરું પાડે તેવો આ ગ્રંથ છે.

- (૨) પુસ્તકનું નામ : ‘શરદ’ નું સ્મિત લેખક : શ્રી શરદકુમાર જસવાણી
આવૃત્તિ : પ્રથમ, ૨૦૨૩ મૂલ્ય : સદ્વાંચન પાના : ૧૬૪

પ્રાપ્તિસ્થાન : (૧) શ્રી મનહરભાઈ જસવાણી, કોબા (મો) ૯૩૭૬૧૭૯૯૦૯ (૨) શ્રી પારૂબેન જસવાણી, મુંબઈ (મો) ૯૮૧૯૫૦૧૬૭૮

આ પુસ્તકમાં જૈન એજ્યુકેશન સોસાયટી, વડાલા, મુંબઈથી પ્રકાશિત થતું માસિક મેગેઝિન ‘JESPA’ માં પ્રકાશિત થયેલા આદ. શ્રી શરદભાઈના લેખોનું સંકલન છે. લેખકનું તત્ત્વચિંતન સરાહનીય છે. પુસ્તકમાં સુખની ચાવી, તનાવમુક્ત જીવન, ધર્મપ્રાપ્તિની રીત, મૃત્યુ સાથે મિત્રતા, દાનધર્મ, સહિષ્ણુતા, સંકલ્પશક્તિ વગેરે ઉપ જેટલા લેખોમાં લેખકશ્રીના સુંદર ચિંતન-મનન પ્રતિબિંબિત થાય છે. લેખકનો પરિશ્રમ પ્રશંસનીય છે.

તો અનેક પ્રકારના રાગ-દ્વેષથી છૂટી શાંતભાવમાં (આત્મભાવમાં) સ્થિર થાય. નિમિત્તને દોષ આપવાથી નવા કર્મો ઉપાર્જન થઈને કર્મની શૃંખલાથી ભવભ્રમણ ચાલુ રહે છે.

જે કોઈ પ્રભુના શરણમાં આવે તેને પ્રભુ તારે છે (ઉત્કૃષ્ટ પ્રેરક નિમિત્ત રૂપે). દરેકને દુઃખથી છોડાવવામાં સહાય કરે છે એ અપેક્ષાએ પ્રભુ ‘જનબાંધવ’ છે. પરમાત્માના ત્રણ ગુણો (વીતરાગ સર્વજ્ઞ અને હિતોપદેશક) માં છેલ્લો ગુણ જન-બાંધવ જેવો અપેક્ષાએ કહી શકાય. જે જનો દુઃખમાં આવી પડેલા છે તેમને બાંધવ બનીને પ્રભુ સહાય કરે છે. જેને સંસાર કંસાર જેવો લાગે છે તેને સંસાર દુઃખરૂપ લાગતો નથી અને તેઓ પ્રભુના શરણમાં જતા નથી. જેઓ દુઃખી છે તેઓ જ પોકાર કરીને પ્રભુની સહાય પ્રાર્થે છે અને પ્રભુ તેમના બાંધવ-બંધુ બની તેમને દુઃખથી મુક્ત થવામાં સહાય કરે છે. ભક્ત જો પ્રભુ પ્રતિ ખૂબ પ્રેમભાવ કેળવે, સાચો અર્પણભાવ આદરે અને પ્રભુને સર્વશ્રેષ્ઠ માની તેમનામાં સાચી શ્રદ્ધા કેળવી, તેમને જ જીવનની નાવ સોંપી દે તો, પ્રભુ તેના સાચા તારણહાર બની (સ્તવન-મારા સાચા ખેવણહારા, તારી કરુણાનો કોઈ પાર નથી.) ભક્તને પોતા સમાન બનાવે છે (ભક્તામર સ્તોત્ર શ્લોક-૧૦). ભક્તમાં પ્રભુ પ્રતિ જો પ્રેમ શ્રદ્ધા અને અર્પણતા આવે તો જ પ્રભુને સાંભળવાનું, પૂજવાનું અને નિરખવાનું સાચું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રેમ - શ્રદ્ધા - અર્પણતા દ્વારા જ પ્રભુને ભક્ત પોતાના હૃદયમાં સ્થાપી શકે છે.

બાહ્ય જગતમાં જૈન ધર્મ લોકોપકારી છે. જનસેવા એ વિશ્વનો પુણ્યમાર્ગ છે. તે અનંત જ્ઞાનીઓના જ્ઞાનનું પ્રતિફળ (પ્રતિબિંબ) છે. જ્ઞાનીઓ અનંતજીવોના જનબાંધવ છે. આનાથી પ્રેરણા લેવાની છે કે આત્મવિકાસ માટે આપણે પણ યથાશક્તિ જીવબંધુ અને જનબંધુ બનવું આવશ્યક છે. જીવસેવા અને જનસેવા જૈનધર્મનું એક પાયાનું અને પ્રધાન અંગ છે.

આ શ્લોક અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે. કેમકે પૂર્વના ત્રણ શ્લોકોમાં જે ત્રણ ભક્તિસોપાનો (શ્રવણ, પૂજન, દર્શન)નું આખ્યાન કર્યું હતું તે અર્થહીન બની જાય છે કે જ્યારે તેમાં ભક્તિના ભાવગુણોનો અભાવ

હોય છે. તાત્પર્ય એ છે કે ભક્તિસોપાન ત્યાં સુધી સાર્થક થતા નથી કે જ્યાં સુધી તે ભક્તિની સાથે સ્વયં અંતરાત્માનો સંયોગ (યથાર્થ ભાવ) થતો નથી. ત્રણે શ્લોકોમાં જે પશ્ચાત્તાપની પરંપરા હતી તેનું અવલંબન લઈને આચાર્યશ્રી કહે છે કે મંત્ર, જાપ, ચરણસેવા અથવા દર્શન કર્યા તો શું થયું? કારણ કે તેમાં આત્માની તન્મયતા (સાચા ભાવ) નો અભાવ હતો. ત્રણેય ક્રિયાકલાપોને (ભાવવિહીનતાને લીધે) ભક્તિની કક્ષામાંથી બહાર મૂકી દીધેલ છે અને તે બધી ક્રિયાઓ પરમાર્થથી અર્થહીન શૂન્યક્રિયાઓ કહી છે.

“ચિત્તમાં ધારણ કરવું” (ચેતસિ વિધૃત) એ પ્રક્રિયાને જરા ઊંડાણથી સમજાવે. જૈન દર્શનમાં મન-વચન-કાયાના ત્રિયોગમાં મનોયોગની પ્રધાનતા છે. મન બધી પ્રવૃત્તિઓનું મૂલાધાર છે. મનરહિત પ્રાણીઓ (એકેન્દ્રિયથી અસંજી પંચેન્દ્રિય)ની ચેષ્ટાને ઓધસંજ્ઞા કહે છે. વિચારપૂર્વક અથવા રાગદ્વેષ વગેરે વૃત્તિ (સંસ્કારો)થી જે પ્રવૃત્તિ થાય છે તેમાં મનોયોગ મુખ્ય કારણભૂત છે. શ્રી ભગવદ્ગીતામાં કહ્યું છે કે, “મનઃ એવં મનુષ્યાણાં કારણં બંધ મોક્ષયો ॥” ઉદયભાવ પરિણમન (ઔદયિકભાવ) કે જે કર્મના ઉદયથી થાય છે તેને ‘કર્મ ચેતના’ કહે છે (એકેન્દ્રિયથી અસંજી પંચેન્દ્રિય જીવો). જે વિચારપૂર્વક (શુભાશુભ ભાવો) થાય છે તે ‘કર્મફળ ચેતના’ (અજ્ઞાની સંજી પંચેન્દ્રિય) અને કર્મની ઉપશાંતિરૂપ અથવા કર્મક્ષયથી જે પરિણમન થાય છે તે સ્વરૂપ પરિણમન અથવા ‘જ્ઞાન ચેતના’ (જ્ઞાની) છે.

પ્રતિફળનો અર્થ છે કે ક્રિયાને અનુરૂપ ઉચ્ચ કોટિનું ફળ. તેથી જ આચાર્યશ્રીએ ફલન્તિ ન કહેતા પ્રતિફલન્તિ કહ્યું છે. ક્રિયાને અનુરૂપ ફળ હોવું તે પ્રતિફળ છે. બિંબ અને પ્રતિબિંબ તેવી રીતે ફળ અને પ્રતિફળ. ક્રિયા ધર્મરૂપ છે (પુણ્ય ઉપાર્જન) પરંતુ ભાવ નથી માટે તે ક્રિયાનું પ્રતિફળ (આત્મિક) પ્રગટ થતું નથી અને પારમાર્થિક રીતે શૂન્ય રૂપ છે. ભાવશૂન્ય ક્રિયાનો અર્થ છે ભક્તિભાવનો અભાવ. ક્રિયા છે પણ સમર્પણ નથી. ક્રિયા છે પણ ઉત્તમ (પરમ) વિનય નથી. ક્રિયા છે પણ ભક્તિનો ઉત્કૃષ્ટ (અનુસંધાન પાના નં. ૯ પર)

તેથી વાંચના, પૃચ્છના પછી પરાવર્તનની મુખ્યતા પણ એટલી જ અગત્યની છે. આગળના સત્સંગના લેખમાં સત્સંગ સાથે સત્શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કેટલો આવશ્યક છે તેની વિચારણા કરેલ તેનું મનન-ગ્રહણ કરવું. વીતરાગ શાસ્ત્રના અભ્યાસમાં વિવેક હોવો અનિવાર્ય છે. ગમે તેટલો સત્સંગ કરે તો પણ સત્શાસ્ત્રના ઊંડા અભ્યાસ વિના તત્ત્વનિર્ણય દઢ ન થાય. આગમ, સુયુક્તિ અને સદ્ગુરુ ઉપદેશથી શાસ્ત્રનો અર્થ ગ્રહણ કરવો. ચિત્તમાં વૈરાગ્ય - ઉપશમ આદિ વિશેષ પ્રદીપ્ત રહેવામાં સ્વાધ્યાય એક વિશેષ આધારભૂત નિમિત્ત છે. વીતરાગ શાસ્ત્રનો યથાર્થપણે અભ્યાસ એ જ વીતરાગશ્રુત ચિંતવના છે, જે દર્શનમોહના અનુભાગને ઘટાડે છે. આત્માર્થે જ અભ્યાસ થવો ઘટે. શાસ્ત્રમાં અનેક પ્રકારે ઉપદેશ હોય છે. પ્રયોજનની સિદ્ધિ થાય એ ધ્યેયને લક્ષમાં રાખી પોતાની તત્સમયની યોગ્યતા પ્રમાણે બોધ ગ્રહણ કરવો. વિકારને દૂર કરવારૂપ બોધને ગ્રહણ કરવાની વૃત્તિ રાખવી. હિતાહિતનો વિવેક, શ્રેય-પ્રેયની પસંદગી, ચિત્તની નિર્મળતા વિગેરેને લક્ષમાં રાખી શાસ્ત્ર અભ્યાસ કરે તો તે અત્યંત ઉપકારી થાય છે.

સત્શાસ્ત્રના અભ્યાસ માટેની પાત્રતા 'આત્માર્થીપણુ' છે.

‘કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ, ભવે ખેદ પ્રાણીદયા, ત્યાં આત્માર્થ નિવાસ.’ પરિણામની સ્વતંત્રતાનો સ્વીકાર અને ઉપદેશબોધનું ફળવું એ જ કષાયના અંશે અભાવરૂપ વાસ્તવિક ઉપશાંતતા છે. આત્માની રુચિ-લગની-ગુરુણા એ જ ‘માત્ર મોક્ષ અભિલાષ’ છે. એવો સંવેગ હોય તો જ ચિંતન-મનન, સ્વરૂપ સંબંધીના પાંચ પ્રશ્નો વિષે ઉહાપોહ, ઈલા, અવાય વિગેરે થાય અને તત્ત્વનિર્ણયનો પુરુષાર્થ થાય. ભવનો ખેદ હોય તો જ સંસાર કારાગ્રહ ભાસે, રાગદ્વેષના પ્રાપ્ત ફળથી બળતો દેખાય અને એમ જ છે એવો નિશ્ચય થાય. સર્વ જીવો પ્રત્યે મૈત્રી-પ્રમોદ-કરુણા અને માધ્યસ્થતા હોવી પણ એટલી જ જરૂરી છે અને એ જ પ્રાણીદયારૂપ પરદયાનું સ્વરૂપ છે.

સત્શાસ્ત્રનો એકાગ્રતાપૂર્વકનો સ્વાધ્યાય સત્સંગની ગરજ સારે છે: સત્સંગનો યોગ હોય ત્યારે અને યોગ ન હોય ત્યારે પણ સત્શાસ્ત્રનો એકાગ્રતાપૂર્વકનો સ્વાધ્યાય સત્સંગની ગરજ સારે છે

અને જ્ઞાનીનાં સત્સંગને વધુ બળ આપે છે. જ્ઞાનીનાં સત્સંગમાં મુખ્ય બાબતો અંતર્ભૂત હોય પણ સમયની મર્યાદાને લઈને તેનો વિસ્તાર ન હોય. સત્શાસ્ત્રના અવગાહન અર્થે અને ચિંતન-મનન માટેના મહત્ત્વના મુદ્દાઓ સત્સંગમાંથી મળી રહે છે. તેથી સત્શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્તવ્ય છે. આત્મસિદ્ધિમાં કૃપાળુદેવે પણ શાસ્ત્રાભ્યાસની ઉપયોગિતાને દર્શાવતી બે ગાથાઓ ટાંકેલ છે,

‘આત્માદિ અસ્તિત્વના જેહ નિરુપક શાસ્ત્ર,
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુપાત્ર’.

‘અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યાં, જે અવગાહન કાજ;
તે તે નિત્ય વિચારવાં, કરી મતાંતર ત્યાજ.’

અવગાહવવું એટલે વસ્તુનો બધે પડખેથી વિચાર કરવો. સત્શાસ્ત્રના અભ્યાસમાં બધે પડખેથી જીવાજીવનો વિચાર કરી, ઊંડું તત્ત્વચિંતન કરી નવ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ યથાર્થપણે સમજવાની યોગ્યતા પ્રગટે છે.

નિત્ય અભ્યાસ કરવાથી સંસ્કાર પડે છે, નવા નવા ભાવો પ્રગટે છે, બધા નયથી વિચારણા થાય છે. નિત્ય અને નિયમિતપૂર્વક વિચારવાની આજ્ઞા છે. અર્થાત્, ઊંડી વિચારણા કરી શાસ્ત્રના શબ્દબ્રહ્મરૂપ વાચકનો વાચ્યાર્થ અંતરમાં અનુપ્રેક્ષા સહિત શાસ્ત્રનો અભ્યાસ થવો અનિવાર્ય છે. વિચારપૂર્વક અનુપ્રેક્ષાથી શાસ્ત્રનો મર્મ પકડાય, અંતરમાં ગ્રહણ થાય અને સંસ્કાર પડે. અપક્ષપાતપણે, ધ્યેયને લક્ષમાં રાખી, સાંપ્રદાયિક મતમતાંતરને અત્યંત ગૌણ કરી સત્શાસ્ત્રનો અભ્યાસ થવો ઘટે. મતાગ્રહ, કદાગ્રહ, વિગેરે શાસ્ત્રના બોધને અંતરથી ગ્રહણ ન થવા દે. મતાગ્રહ આદિને ગૌણ ન કરે તો શાસ્ત્રનો અભ્યાસ મતાગ્રહ આદિને પુષ્ટ કરે છે. શાસ્ત્રીય અભિનિવેશ પુષ્ટ થાય. પોતાની વિશિષ્ટ પ્રકારની પસંદગીને પણ ગૌણ કરવી. સત્શાસ્ત્રમાં સત્પુરુષના વચનો આગમસ્વરૂપ છે. જ્ઞાનીઓના આત્માનુભવના નિયોડરૂપ સત્શાસ્ત્રો છે. વિવિધ દશારૂપ જીવોને સંસારથી છોડાવી મોક્ષમાર્ગ તરફ વાળવાના પ્રયોજનથી ચાર અનુયોગના શાસ્ત્રોની રચના કરેલ છે. તેથી સત્શાસ્ત્રનો એકાગ્રતાપૂર્વકનો સ્વાધ્યાય સત્સંગ-સત્સમાગમની ગરજ સારે છે. (ક્રમશઃ)

છે. નાશવંત, અનિત્ય બાબતે રાગ-મોહ કર્તવ્ય નથી. આ વિનશ્વર જગતમાં મારો જ્ઞાન-દર્શન સ્વભાવ જ એક શાશ્વત વસ્તુ છે. તેનો આશ્રય લેવા જેવો છે.

“વિદ્યુત લક્ષ્મી પ્રભુતા પતંગ,

આયુષ્ય તે તો જળના તરંગ;

પુરંદરી ચાપ અનંગ રંગ,

શું રાચીએ ત્યાં ક્ષણનો પ્રસંગ.”

(૨) અશરણ ભાવના : જેમ નિર્જન વનમાં વાઘે પકડેલા હરણના બચ્ચાને બચાવવા કોઈપણ સમર્થ નથી તેવી રીતે કાળરૂપી શિકારી દ્વારા પકડાયેલા જીવની રક્ષા કરવા કોઈ સમર્થ નથી. પરિજન, રાજા, વૈદ્ય, મંત્ર, તંત્ર, દેવ વગેરે મૃત્યુથી બચાવવા સમર્થ નથી. કર્મનો ઉદય આકાશ-પાતાળમાં ક્યાંય છોડતો નથી. પ્રબળ કર્મના ઉદયને રોકવામાં ઔષધિ આદિ સમર્થ નથી. આ દુનિયામાં વ્યવહારથી સત્ દેવ-ગુરુ-ધર્મનું શરણ અને નિશ્ચયથી પોતાના શુદ્ધાત્માનું શરણ લેવા જેવું છે. તેના સિવાય કોઈ શરણરૂપ નથી.

“સર્વજ્ઞનો ધર્મ સુશર્ણ જાણી,

આરાધ્ય આરાધ્ય પ્રભાવ આણી;

અનાથ એકાંત સનાથ થાશે,

એના વિના કોઈ ન બાંધ સ્હાશે.’

(૩) સંસારભાવના : સંસારપરિભ્રમણ અને પરિભ્રમણના નાશના ઉપાયોનું ચિંતન કરવું તે સંસારભાવના છે. આ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં જીવ અનાદિકાળથી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અને ભવરૂપ પંચ પરાવર્તનો દ્વારા પરિભ્રમણ કરતાં અપાર દુઃખોને સહન કરી રહ્યો છે. રાગ, દ્વેષ અને મોહ સંસારભ્રમણના મૂળ છે. તેના નાશનો ઉપાય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર અને તપની આરાધના છે.

(૪) એકત્વભાવના : જીવ એકલો જન્મે છે, એકલો મરે છે, એકલો જ પોતે કરેલા પુણ્ય-પાપના ફળરૂપ સુખ-દુઃખને ભોગવે છે, રોગાદિ વેદના એકલો જ સહે છે, એકલો જ પોતે પુરુષાર્થ કરીને કર્મબંધનો

તોડીને મોકે જાય છે. નિશ્ચયથી હું પોતે પોતાનામાં જ પરિપૂર્ણ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ સામર્થ્યથી યુક્ત ચૈતન્ય પદાર્થ છું તેવું ચિંતન કરવું.

“શરીરમાં વ્યાધિ પ્રત્યક્ષ થાય,

તે કોઈ અન્યે લઈ ના શકાય;

એ ભોગવે એક સ્વ આત્મ પોતે,

એકત્વ એથી નયસુજ્ઞ ગોતે.’

(૫) અન્યત્વભાવના : આ ભાવનામાં સાધક પોતાને નાસ્તિરૂપમાં પરદ્રવ્યોથી ભિન્ન વિચારે છે કે ધન, મકાન, સ્વજનો આદિ અબદ્ધ નોકર્મ; દેહ, વાણી, ઈન્દ્રિયો આદિ બદ્ધનોકર્મ ; જ્ઞાનાવરણાદિ દ્રવ્યકર્મ અને રાગાદિ ભાવકર્મથી હું ભિન્ન છું. તે બધા જડાત્મક છે અને હું ચેતનાત્મક છું એમ વિચારી ઉપરોક્ત બધા મમત્વભાવનો ત્યાગ કરી આત્મામાં સ્થિર રહેવા પ્રયત્ન કરવો.

(૬) અશુચિ ભાવના : શરીર સ્વભાવથી અપવિત્ર છે. તે ધૃણારૂપ સાત ધાતુ અને સાત ઉપધાતુઓનું બનેલું છે. શરીરના સ્પર્શથી અન્ય પવિત્ર વસ્તુઓ પણ અપવિત્ર બની જાય છે. શરીરના નવ દ્વારોથી સદા ગંદકી વહેતી રહે છે. એમ વિચારી દેહ પ્રત્યેના મમત્વનો ત્યાગ કરી દેહથી ભિન્ન શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન સ્વભાવી આત્માનો આશ્રય કરવો,

(૭) આસ્રવભાવના : મિથ્યાત્વ, અસંયમ, પ્રમાદ , કષાય અને યોગ એ કર્મસ્રવના કારણો છે. કર્મબંધ દુઃખનું કારણ છે એમ વિચારી પોતાના શુદ્ધાત્માનો આશ્રય લેવો યોગ્ય છે.

(૮) સંવભાવના : સંવર એટલે કર્મોને આત્મા તરફ આવતા રોકવાં. આસ્રવભાવોથી વિપરીત સમ્યક્ત્વ, સંયમ, અપ્રમાદ, અકષાયભાવ અને યોગનિરોધ એ સંવરના ઉપાયો છે. સંવરથી સંસારપરિભ્રમણ અટકી જાય છે અને શાશ્વત આનંદરૂપ મુક્તિનો લાભ મળે છે.

(૯) નિર્જરાભાવના : કર્મોનું આત્માથી એકદેશ ખરી જવું તેને નિર્જરા કહે છે. તેના બે ભેદ છે : સવિપાક અને અવિપાક. ભગવાને કહેલાં બાર પ્રકારનાં તપ (અનુસંધાન પાના નં. ૩૫ પર)

પર્યુષણ આરાધના

વિભાગેન એસ. મહેતા

મહાન મંગલકારી પર્વાધિરાજ પર્યુષણ પર્વ આજે આપણા અંતરના આંગણે આવી ગયા. આજનું મંગલ પ્રભાત લોકોને નવી દિશા તરફ લઈ જવા પ્રેરી રહ્યું છે. પર્યુષણના આગમન સમયે જૈનોના હૃદયમાં જે આનંદ અને ઉમંગની લહેરીઓ ઉભરાય છે એ ખરેખર અવર્ણનીય અને અનુપમ હોય છે. મંગલમય પુણ્ય પનોતું પર્યુષણ પર્વ દર વર્ષે આવે છે ને જાય છે. આ પર્વ એ અનોખું તારકપર્વ છે, મોહનું મારક અને દુઃખનું વારક છે. તેની સુમંગલ આરાધનાથી આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે લાગેલી અનાદિની કર્મદુર્ગધ નષ્ટ થાય છે અને કર્મનિર્જરા રૂપ સુગંધની પરિમલ પ્રસરાય છે. જગતમાં અજોડ, પરમ પુણ્યપનોતા પર્યુષણ મહાપર્વમાં આપણે અનાદિના વેરઝેરના વમળને દૂર કરી હૈયામાં ક્ષમાની મધુરતા મહેકાવીએ.

વસંતઋતુના આગમન થતાં વૃક્ષો નવ-પલ્લવિત બને છે, તેમ પર્યુષણનું આગમન થતાં ધર્મિષ્ઠ મનુષ્યોનો આત્મબાગ ખીલી ઉઠે છે. પર્યુષણ પર્વની પધરામણી થતાં તપના યજ્ઞ શરૂ થાય છે. દાનની પરબો મંડાય છે. અનેક ભવ્ય જીવો ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરે છે. અનુકંપાદાન, સુપાત્ર દાન અને જ્ઞાનદાનનો પ્રવાહ વહેવા માંડે છે. સર્વ જીવોને શાંતિ આપનારું જો કોઈ પર્વ હોય તો પર્યુષણ પર્વ છે. જગતમાં પર્વ બે પ્રકારે ઉજવાય છે-એક લૌકિક પર્વ અને બીજું લોકોત્તર પર્વ. લૌકિક પર્વ ભય ઉપજાવીને અને ભૌતિક લાલસા માટે ઉજવાય છે. લોકોત્તર પર્વ ભય કે લાલસા વિના આત્મશુદ્ધિનો દિવ્ય સંદેશો લઈને આવે છે. જે મુમુક્ષુ જીવને આત્મ ઉન્નતિ, આત્મશ્રેય અને જન્મમરણથી મુક્ત થવાના મનોરથ થતાં હોય, તેઓને આધ્યાત્મિક વિચારણા થાય કે હું આ પર્વને કઈ રીતે ઉજવું? આ પર્વ દાન શિયળ, તપ અને શુભ ભાવથી ઉજવી શકાય છે. ભવ્ય જીવો જ્ઞાનીના બોધને આધારે શુભભાવ વડે મન શુદ્ધ કરી શુદ્ધ ભાવમાં, સાક્ષીભાવમાં અને સમભાવમાં રહેવાનો ઉગ્ર પુરુષાર્થ કરે છે કારણકે

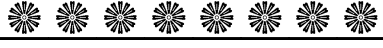
દાન, શિયળ, તપ અને ભાવ એ ચાર મોક્ષમાં જવા માટેના ભવ્ય દરવાજા છે.

પર્યુષણ પર્વ પ્રેરણાનો પવિત્ર પયગામ લઈને આવ્યાં છે. જેમના પુનિત પગલાં થતાં જ મુમુક્ષુમાં પડેલી અનંત સુષુપ્ત શક્તિઓ એકાએક જાગૃત બને છે. જીવનમાં કંઈ જ ન કરનારી વ્યક્તિ પણ આ પાવનકારી પર્વની પ્રેરણા પામીને ધર્મઆરાધના કરવા તત્પર બને છે. સૂના સૂના ધર્મસ્થાનકો પર્યુષણ પર્વના પગલે ધમધમી ઉઠે છે. આ પર્વનો પવન વધતા જ જીવનની ક્ષિતિજ પર છવાયેલા વેરના ઘનઘોર વાદળા વિખરાઈને વિલીન થઈ જાય છે અને ચારેતરફ અવેર, પ્રેમ અને મૈત્રીનું ખિલખિલાટ ભર્યું વાતાવરણ ઉભું થાય છે. માનવ-માનવ વચ્ચે, ભાઈ-ભાઈ વચ્ચે, મિત્ર-મિત્ર વચ્ચે તૂટેલા સંબંધો પર્વની પધરામણી થતાં સંધાઈ જાય છે.

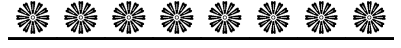
દર વર્ષે પર્યુષણ પર્વ આપણી સમક્ષ પ્રેરણાના પીયૂષના પાન કરાવવા આવે છે ને જાય છે. પણ આપણે એ તપાસવાનું છે કે, આપણે હતા ત્યાંના ત્યાં છીએ કે જીવનમાં કંઈ આગળ પ્રગતિ કરી છે? આપણા જીવન તરફ દૃષ્ટિ કરીશું તો અવશ્ય જણાઈ આવશે કે આપણું જીવન ગતિશીલ છે, ક્રિયાશીલ છે પણ પ્રગતિશીલ નથી. જો પ્રગતિશીલ બનેલું હોય તો આત્મા ક્યારનોય ડાઘા વિનાનો પવિત્ર બની ગયો હોત. આત્મનિરીક્ષણ કરતાં જોવામાં આવશે તો દેખાશે કે ગતિ ઘણી કરી પણ પ્રગતિ બિલકુલ થઈ નથી. આ મહાન પર્વ દર વર્ષે આપણી સમક્ષ આવીને આપણો હાથ ઝાલી વેરવિરોધ અને દુશ્મનાવટના વમળમાંથી આપણને બહાર કાઢે છે. છતાં આપણે તેમાંથી બહાર નીકળી શકતાં નથી. પાછા જ્યાં હતા ત્યાં જ રહીએ છીએ. તેનું નામ જ ગતિ છે. માનવ જો ગતિને મૂકીને પ્રગતિના પંથે પ્રયાણ આદરે તો જ આ પર્યુષણ પર્વ પધાર્યાની સાર્થકતા થાય.

જૈન શાસ્ત્રની મહત્તા આ પર્વના દિવસના (અનુસંધાન પાના નં. ૧૧ પર)

પર્યુષણપર્વમાં આચરવાયોગ્ય પાંચ નવા કર્તવ્યો

પારુલબેન ડી. ગાંધી

પર્યુષણ પર્વ એ ભવ્ય આત્માઓ માટે એલામ્ રૂપ છે. તે આત્માને જગાડે છે કે, હે આત્મા! હવે તું જાગ, ક્યાં સુધી સૂતો રહીશ? જ્ઞાનીઓએ ફરમાવ્યું છે કે દરેક આત્મા પરમાત્મા બની શકે છે. જેન ધર્મ કોઈ એક ભગવાનને કે અવતારને માનતો નથી. તે તો એમ કહે છે કે તું પોતે જ પુરુષાર્થ કરીને ભગવાન બની શકે છે. જ્યાં સુધી આત્મા સાથે કર્મો ચોટેલા છે - જીવ કર્મસંયોગી છે ત્યાં સુધી તે સંસારી છે. પરંતુ જ્યારે એ કર્મરૂપી મેલને આત્માથી અલગ કરી દે છે ત્યારે તે પરમાત્મા - ભગવાન બની જાય છે. આત્માના સ્વરૂપને પ્રગટ કરવું એ જ મોક્ષ છે. મોક્ષ મેળવવા માટે આત્માના અંતરંગ શત્રુઓ પર વિજય મેળવવાનો છે. કર્મ જુદા જુદા સ્વરૂપે આત્મા સાથે બંધાય છે; જેમ કે મિથ્યાત્વ, અપ્રત, પ્રમાદ, કષાય અને અશુભ યોગ. જ્યારે મિથ્યાત્વ જાય ત્યારે સાચી દષ્ટિ પ્રગટે. સમ્યગ્દષ્ટિ હોય એટલે વ્રતનું પાલન થાય. અપ્રત જાય. હિંસા, જૂઠ, ચોરી, મૈથુન અને પરિગ્રહ એ પાંચ અપ્રતનાં જ સંતાનો છે. તેનો ત્યાગ કરીએ એટલે વિરતિ બનીએ. વ્રતમાં આવ્યા પછી કષાયોને દૂર કરવાનો કઠિન પુરુષાર્થ કરવાનો. ચાર બાહ્ય અને નવ અભ્યંતર આમ તેર તેર કષાયોને દૂર કરવાં એ નાની-સૂની વાત નથી. કષાયોની સાથે સાથે પ્રમાદ અને અશુભ યોગોને દૂર કરવાથી જ આત્મા પરમાત્મા બની શકે છે. પરમાત્મા બનવા માટે જ પ્રભુ વીરે સાધનામાર્ગ બતાવ્યો છે.

પ્રાચીનકાળથી જોઈએ તો પાંચ કર્તવ્યો પર્યુષણમાં કરવા ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. આ પાંચ કર્તવ્યો વિષે થોડી વિગતે વાત કરીએ તો,
(૧) અમારિ પ્રવર્તન:- અમારી એટલે હિંસાનો ત્યાગ. દરેક જેને પર્યુષણપર્વમાં તો ખાસ હિંસાનો

ત્યાગ કરી અહિંસાનું પાલન કરવાનું છે. પોતાના બનતા પ્રયત્નો દ્વારા પોતે તો જીવહિંસા કરે નહિ, બીજા કરતાં હોય તો તેને પણ રોકવાના છે. પોતાના દેશમાં, રાજ્યમાં, શહેરમાં બધી જગ્યાએ હિંસા રોકવાના પ્રયત્નો કરવાના છે, એટલું જ નહિ કદાચ સ્થૂળ હિંસા કરવી પડતી હોય તો તેમાં પણ રાચે-માચે નહિ, મનમાં ડંખ રાખે કે મારે કરવું પડે છે તેથી કરું છું. આમ હિંસાથી નિવર્તે.

(૨) સાધર્મિક વાત્સલ્ય:- મારી જેમ જ જે જિનવરને ભજે તે સાધર્મિક. કોઈપણ બદલાની, કીર્તિની, સ્વાર્થની ભાવના રાખ્યા વગર સાધર્મિકની તન-મન-ધનથી મદદ કરવી. ઘણીવાર સંયોગો એવા હોય છે કે તેઓ ધર્મથી ચ્યૂત થઈ જાય છે. આથી તેમને ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાન કરવા પણ ભક્તિ કરવી જરૂરી છે. ઘણીવાર તેમની આર્થિક પરિસ્થિતિ ખરાબ હોય તો જીવનનિર્વાહ ચલાવવામાં મદદરૂપ બનવું, સંકટ સમયે તેની સાથે રહેવું.

(૩) ક્ષમાપના:- પર્યુષણનું હાર્દ જ ક્ષમા છે. અધ્યાત્મજગતમાં ક્ષમા સર્વોપરી છે. ચારે કષાયોના ત્યાગથી ક્ષમા થાય છે. સંસારસાગર તરવાની બે નાવ-એક નમામિ બીજું ખમામિ. આ બંને આવે એટલે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ થયા વગર રહે જ નહિ. જ્યારે જીવમાં લઘુતા આવે, નમ્રતા આવે ત્યારે તે ક્ષમા કરે છે. દોષની અકળામણ જ્યારે આંસુ વાટે પ્રગટ થાય ત્યારે એ આંસુ આંસુ ન રહેતા આશીર્વાદ બની જાય છે. ક્ષમાપનાથી મનના વિકારોની શુદ્ધિ, વિચારોની શુદ્ધિ, ભાવોની પવિત્રતા અને પાપોનું પ્રક્ષાલન થાય છે. જેનાથી આત્મા પરંપરાએ મોક્ષે પહોંચે છે. આમ, આત્મામાંથી પરમાત્મા બનાવનાર છે ક્ષમા. તેને આરાધીએ.

(૪) અદ્વમ તપ:- વાર્ષિક પાપની આલોચના માટે

સકળ સંઘે અહમ તપની (સળંગ ત્રણ ઉપવાસની) આરાધના કરવી જરૂરી છે. જે વ્યક્તિ માટે અહમ કરવો શક્ય નથી, તેવી વ્યક્તિઓ માટે પણ જ્ઞાની ભગવંતોએ વ્યવસ્થા કરી આપેલ છે, જેમાં છૂટા ૨ ઉપવાસ, છ આયંબિલ, નવ નીવી, ૧૨ એકાસણા, ૨૪ બિયાસણા, ૬૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ સ્વાધ્યાય અથવા ૬૦ બાંધી નવકારવાળી બતાવેલ છે. પ્રભુના શાસનમાં આસન રાખવું હોય તો આવા કર્તવ્યો કરવા જ પડે.

(૫) ચૈત્ય પરિપાટી :- ઉપાશ્રયમાં બિરાજતા સંત-સતીજીઓના દર્શન કરવા અથવા જિનમંદિરો હોય તેના દર્શન કરવા. ચૈત્ય પરિપાટી કરવાથી જે જીવો કાયમ ઉપાશ્રયે જતા નથી તેઓને પણ દર્શનનો લાભ મળે છે. આમાં જૈનશાસનની પ્રભાવનાનું લક્ષ્ય પણ રહેલું છે. દર્શન કરવાથી અન્ય લોકોમાં પણ જૈનદર્શનની પ્રભાવના થાય.

ઉપરના પાંચ કર્તવ્યો વિષે વર્ષોથી આપણે સાંભળીએ છીએ અને યથાશક્તિ તે આચરણમાં પણ મૂકીએ છીએ. વર્તમાને હવે આનાથી આગળ વધી નવા પાંચ કર્તવ્યોની આરાધના કરવી જરૂરી લાગે છે. આ નવા પાંચ કર્તવ્યોથી જીવનમાં ઘણું પરિવર્તન આવે છે અને તેનું જો સુપેરે આચરણ થાય તો ખરેખર જિંદગી સફળ બની જાય. આ કર્તવ્યો નીચે પ્રમાણે છે....

(૧) અહમનો ત્યાગ:- અહમ્ એ એવું પાપ છે જે નજરમાં પણ નથી આવતું. 'હું' જ્યાં સુધી નીકળતો નથી ત્યાં સુધી વિનય આવતો નથી. વિનય જ ધર્મનું મૂળ છે. અહમનો ત્યાગ કરે તેને વિનયની પ્રાપ્તિ થયા વગર રહે જ નહિ. અને જેના હૃદયમાં, આચરણમાં, બોલ-ચાલમાં વિનય પ્રતિષ્ઠિત થયેલો છે તેવો માનવી મોક્ષની નિકટ પહોંચ્યા વગર રહેતો નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં એટલે જ અહમનો ત્યાગ કરી વિનય અપનાવવા પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

'હું કરું, હું કરું એ જ અજ્ઞાનતા,
શકટનો ભાર જયમ શ્યાન તાણે.'

ગાડા નીચે કૂતરું ચાલતું હોય પણ તે એમ માને છે કે આ ગાડું આખું હું ચલાવું છું! જ્યારે વાસ્તવિકતા જુદી છે. તેમ માનવી જ્યાં હોય ત્યાં પોતે જ મહાન છે, મારા વગર ચાલે નહિ તેવું માને છે પણ વાસ્તવિકતા જુદી છે. અહમને કારણે જ અનેક પંથો પડ્યા છે, વિભાજનો-યુદ્ધો-ખૂનખરાબા થયા છે. તો આવા અહમનો ત્યાગ કરી વિનયને હૃદયમાં ધારણ કરવાનો છે.

(૨) વિવેકદ્વિષ્ટિ :- વિવેકદ્વિષ્ટિ જેની ખીલેલી હોય તેવી વ્યક્તિ ક્યારેય ખોટું કદમ ઊઠાવી શકતી નથી. એમાંયે ધર્મમાં તો વિવેક હોવો જ જોઈએ. દિવસે દિવસે વિવેક ઓછો થતો જાય છે. આપણા વર્ષાતપ, માસક્ષમણ, સોળભથ્થા જેવા મોટા તપો કરી તેના પારણા હોટલોમાં રાખવામાં આવે છે. વળી, આવા તપમાં સાંજો રાખીએ, રાત્રે ઢાંડિયારાસ રમીએ તે બધું શું ઉચિત છે? ભગવાને તો તપ કર્મનિર્જરા માટે જ કરવાનું કહ્યું છે. આપણે તે તપમાં આરંભ - સમારંભ કરી ભારેકર્મી બનીએ છીએ. એટલું જ નહીં, તપ કર્યા પછી કોઈ આપણને શાતા પૂછવા ન આવે કે આપણી ઈચ્છા મુજબની ભેટ ન આપે તો સંબંધો તોડી નાખતા પણ અચકાતા નથી! ધર્મને વિવેકદ્વિષ્ટિથી મૂલવીએ અને ખીલવીએ તો મોક્ષમાર્ગે આગળ વધી શકીશું.

(૩) મોહ - મમત્વભાવનો ત્યાગ:- મોહનો ત્યાગ મમત્વનો ત્યાગ એ જ સાચો ધર્મ છે. જો આપણે ધર્મનું આચરણ કરવું હોય તો સાચા અર્થમાં ત્યારે જ થાય જ્યારે રાગ-દ્વેષ-મોહ છૂટે અને વૈરાગ્યભાવ કેળવાય. દંભ-દેખાવ-ભપકાનો ત્યાગ કરવો. આપણે જ્યારે ઘરમાં કોઈ પ્રસંગની ઉજવણી કરીએ ત્યારે આપણું એકમાત્ર લક્ષ્ય એ જ હોય છે કે - ક્યારેય કોઈએ ન કર્યું હોય તેવું આપણે કરવું છે. આથી જ લગ્નોમાં, જન્મદિનની ઉજવણીમાં, તપની

ઉજવણીમાં, ગુરુ - ગોરાણીના આગમનમાં કે ધાર્મિક મહોત્સવોમાં લખલૂટ પૈસા વાપરીને ‘વાહ-વાહ’ જીતવાનો પ્રયત્ન થાય છે, જે વર્તમાને સૌથી મોટું દૂષણ છે. જમણવારમાં ૧૦-૧૨ ચીજોને બદલે ૪૦-૫૦ વાનગીઓ કરવાનો અર્થ શું છે? બસ, આવા જે મમત્વભાવોને કારણે આપણો આત્મા ભારેકર્મી બની રહ્યો છે તેને છોડીએ. અંતરમાં વૈરાગ્યભાવ કેળવીએ.

(૪) મનશુદ્ધિ :- આપણા આત્મા પર લાગેલા કર્મના પડળો જ્યારે હટે છે ત્યારે આત્માનું નિર્મળ - શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટે છે. પર્યુષણ એ આપણા આત્માને કર્મથી હળવો બનાવવા માટે છે. મનને શુદ્ધ બનાવવા માટે ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-રાગ-દ્વેષ-અદેખાઈ-ઈર્ષા આદિ દુર્ગુણોને હટાવવા પડે છે અને સરળતા, નમ્રતા, ક્ષમા, સંતોષ, મૈત્રી, ગુણાનુરાગ, કરુણા, પ્રેમ જેવા સદ્ગુણોને ખીલવવાના છે. જો આમ કરીશું તો જ સાચા અર્થમાં મનની શુદ્ધિ થઈ શકશે. બીજાથી સારા દેખાવાની વૃત્તિ, દંભનું કારણ બને છે. જેને કારણે આત્મા ધર્મથી દૂર થતો જાય છે. આવો, આપણે દંભ-દેખાવથી પર રહી, દુર્ગુણોને દેશવટો દઈ, સદ્ગુણોની ખીલવણી દ્વારા આત્માને નિર્મળ - વિશુદ્ધ બનાવીએ. સાચા સ્વરૂપને પામવાનો આ જ એક રસ્તો છે.

(૫) મૈત્રીભાવ :- જગતના દરેક જીવો મારા મિત્ર છે. કોઈ પણ મારું દુશ્મન નથી. કોઈ ગમે તેટલી નિંદા કરે, વિરોધ કરે, અપમાન કરે છતાંય તેને જોતાવેંત જ તેમાં (સિદ્ધ ભગવાન) ભાવિના ભગવાન દેખાય તે જ મૈત્રીભાવ. મૈત્રીભાવ - વાત્સલ્યથી વિવેચક પણ વામણો બની જાય છે. ઈર્ષાના ઝેર ઊતરી જાય છે. આવો મૈત્રીભાવ હૃદયમાં જાગે ત્યારે જીવને “સવ્વિ જીવ કરું શાસનરસી” ની ભાવના જાગે અને એ આત્મામાંથી પરમાત્મા બનવા તરફ આગળ વધે છે. કોઈના દોષને જોવાને બદલે ગુણ જ દેખાય. કોઈની ભૂલમાં પણ ભવ્યતા નજર પડે

ત્યારે આપણા આત્મામાં મૈત્રીભાવની ખીલવણી થઈ ચૂકી છે તે નક્કી થાય છે. આવા મૈત્રીભાવને હૃદયે ધરી, શૂન્યમાંથી સર્જન કરી, બધાની સાથે વેરના વળામણા કરી ભાવનાની ભરતી જમાવીએ.

સારા બની જવામાં આપણને રસ છે, સારું કોઈ કરે ત્યારે મનને ખૂબ આનંદ આવે છે પરંતુ આપણને એ સારા કાર્યો કરવામાં રસ નથી. કોઈને આયંબિલ, ઉપવાસ કરતાં જોઈએ ત્યારે બહુમાન જાગે, અનુમોદના કરીએ પણ એ તપ કરવામાં આપણું સત્ત્વ પાંગળું બની જાય છે. આપણો શત્રુ આપણો મિત્ર ન બની શકતો હોય તો તે એની ક્યાશ છે પરંતુ એના પ્રત્યે મૈત્રીભાવ આપણા હૃદયમાં જાગતો નથી તો તે ખુદની ક્યાશ છે.

પર્યુષણ પર્વ એ આત્માની સમીપમાં વસવાનું લોકોત્તર પર્વ છે. આ પર્વનું મહત્ત્વ શબ્દોમાં વર્ણવી ન શકાય, તેની તો અનુભૂતિ જ થઈ શકે. દર વર્ષે પર્યુષણ આવે છે ને જાય છે. આ વખતે આપણે હૃદય પરિવર્તન કરી સાચી રીતે પર્યુષણ ઉજવીશું, તો મળેલો માનવભવ સાર્થક થઈ જશે. બાકી ઓઘે ઓઘે ઊજવાતા પર્યુષણ ક્યારેય ફળશે નહિ ને આત્માનો ઉદ્ધાર કરશે નહિ. આવો, પર્યુષણનો આરાધના કરી પામરમાંથી પરમાત્મા બની જઈએ.

★ પગમાં કાંટો રહેવા દઈને પ્રસન્નતાપૂર્વક ચાલવું કદાચ શક્ય છે પણ વ્યક્તિ પ્રત્યેના દ્વેષને અકબંધ રાખી પ્રસન્નતાપૂર્વક જીવવું સર્વથા અશક્ય જ છે.

★ દોસ્તી સર્પની અને સવારી વાઘની હજી સારી પણ ક્રોધ અને વેરનો તો પડછાયો પણ ખતરનાક ! દુઃખ ને દુર્ગતિ તો આપે જ, મોત ને દુર્બુદ્ધિ પણ આપ્યા વિના ન રહે.

★ કાબૂ બહાર જતો ક્રોધ ગુનેગારને જ નહિ, નિર્દોષને ય હેરાન કરતો હોય છે. હૃદયમાં ઊભરાતો પ્રેમ ગુણવાનને જ નહિ, દોષિતને ય વાત્સલ્યથી નવડાવી દે છે.

★★★

ભાવશુદ્ધિ પર્વ

ભાનુબેન ડી. શાહ

મનુષ્ય મનોભાવોનો ભરપૂર ભંડાર છે, અખૂટ ખજાનો છે. કુબેરનું ધન પણ તેની પાસે કમ લાગે તેટલા ભાવો નાનકડાં, નટખટ મનમાં ઘરબાયેલા છે. ભાવો શુભાશુભ હોય છે. સંજોગો, નિમિત્તો, પરિસ્થિતિઓ માનવભાવમાં પલટો લાવે છે. ક્યારેક માનવી પેટમાં દુઃખે, આંસુ આંખમાં આવી જાય તેટલું ખડખડાટ હસે છે, તો ક્યારેક હૈયાંફાટ રૂદન પણ કરે છે. ક્યારેક મનોરંજન કરાવતા પ્રસંગો બને છે તો ક્યારેક શોકમાં ગરકાવ કરી દેતા દિવસો પણ આવે છે. તો ક્યારેક પ્રભુ પ્રતિ મનને મોડતા, જોડતા તહેવારો પણ આવી જાય છે. પર્યુષણ પર્વ પરમાત્માની શ્રદ્ધા વધારતું, આત્માની કર્મશુદ્ધિ કરાવતું પર્વ છે.

સાંસારિક મનુષ્યો પ્રભાતથી જ પ્રવૃત્તિનો પ્રારંભ કરી દે છે. આ રોજિંદી બીબાંઢાળ પ્રવૃત્તિમાંથી નિવૃત્તિ લેવડાવતું, આધ્યાત્મિક પર્વ પર્યુષણ આઠ દિવસનું હોય છે. આ પર્વ આત્માના ભાવોને કર્મોથી નિર્લિપ્ત કરાવતું અને શુદ્ધિકરણ અપાવતું પર્વ છે. સૌથી પ્રથમ તો મંદિરમાં દર્શન, વંદન, પૂજા, પ્રદક્ષિણા વગેરે કરવાના હોય છે. પ્રભુને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરતા આપણું મસ્તક નહીં, આપણો અહમ્ નમે છે, જમીનદોસ્ત થાય છે. સૌથી પ્રથમનાં આ કાર્યથી આખો દિવસ હળવાશ, બોજાવગરનો પસાર થાય છે. પૂજામાં પ્રભુના પરમ પવિત્ર અંગોને સ્પર્શ કરતાં દિલ આહ્લાદથી ભરાઈ જાય છે. પ્રભુને અનિમેષ જોઈ રહેવાનું, તેના ખોળામાં માથું સમર્પિત કરી દેવાનું મન ચાહે છે. પ્રભુ અલૌકિક અનુભૂતિ કરાવે છે.

સંસારમાં સંબંધો, પરિવાર, મિત્રો, સહકર્મચારીઓ વચ્ચે સતત કંઈ ને કંઈ બનાવો બનતા રહે છે. તેની સાથે ભળતા રાગદ્વેષ મુખ્યત્વે થતા હોય છે. આ બંને ભાવોમાંથી અનેકવિધ વિભાવો જન્મતા હોય છે અને તેના કારણસર આત્મા કર્મબદ્ધ થતો હોય છે.

“વિભાવભાવો રાગદ્વેષ છે. શલ્ય અને શૂળ, દેહધારણ, જન્મમરણ, પુનઃભવના છે મૂળ.” આ બે દુર્ભાવોથી મુક્તિ મેળવીને આત્માને કર્મશુદ્ધિ તરફ લઈ જવાનો છે. આવા વિભાવો સાથે જોડાતા ઘણીવાર ધર્મનો પાયો જે વિનયવિવેકને મહાવીરે સૂચવ્યો છે તે ભૂલાઈ જાય છે. અવિવેકની માત્રા વધતા તુચ્છકાર, તોછડાઈ, અપમાન, અવહેલના જેવા મલિન ભાવો આત્માને દૂષિત કરે છે તેથી વિવેકને નજર સમક્ષ રાખવાનો છે. સ્વપરનો વિવેક કરવાનો છે. નાશવંત પર પદાર્થો સંબંધો વ.ત્યજીને શાશ્વત એવા આત્મા પર, જે અનંતકાળથી જન્મ મરણના દુઃખો સહેતો સંસારમાં ગોથાં ખાય છે તેની દયા ખાઈને આત્મા પર ધ્યાન આપવાનું છે અને તેને સંપૂર્ણ કર્મરહિતતાથી દેહાતીત દશામાં લાવવાનો છે. “કષાયોને કાપો, વિભાવોનું કરો વમન, શાંતિ, સમતા, સ્વસ્થતાથી કરો આત્મ-શમન, જીવન બની જશે મહેકતો ચમન, મનને મળશે ઉમંગ, ઉત્સાહ, અમન.”

કોધ તો મનુષ્યના નાકના ટેરવા પર રહેલો હોય છે. નાની નાની બાબતો પણ તેને કોધ કરવા પ્રેરે છે. કેન્સર એક ભવ બગાડે છે, કોધ ભવોભવ બગાડે છે. તેથી કોધ સામે પ્રખર કોધ કરીને, શાંતિ મેળવીને તેનાથી મુક્ત થવાનું છે. “જગતમાં માન ન હોત તો અહીં જ મોક્ષ હોત.” એમ શ્રીમદ્જીએ ઉપદેશ્યું છે. તેથી માનના હિંસક ભાવને દૂર કરવા દીનતા, દાસત્વનો ભાવ અપનાવીને પ્રભુની ભક્તિ કરવાની છે. સમાજમાં, સંસારમાં પણ અભિમાનથી અળગા રહેવાનું છે. માયા છળકપટ કરાવીને લાભ લેવાનો લોભામણો પ્રયત્ન કરાવે છે. સત્ય કદી છૂપું રહેતું નથી, તે બહાર આવતા મનુષ્યની પ્રતિષ્ઠા ઝંખવાય છે તેથી માયા પ્રત્યે સાક્ષીભાવ રાખીને તેને દૂર કરવાની છે.

“અનીતિસે ધન હોત હૈ વર્ષ પાંચ કે સાત, તુલસી દ્વાદશ વર્ષમેં જડ મૂલસે જાત.” લોભ તો

‘થોભ’ એમ કદી કહેતો નથી. “વધુ ને વધુ” એ તેની મહેચ્છા હોય છે. તેથી તે બીજાનું ઝૂંટવીને સંગ્રહખોર બને છે. શેઠિયાઓ વેઠિયાઓ બનીને લખલૂટ ધન કમાય છે. અંતે પાપનાં પોટલાં બાંધીને પૃથ્વી પરથી રવાના થાય છે. તેથી અમૂલ્ય સંપત્તિ જેવો સંતોષ ગુણ ગ્રહણ કરવો જોઈએ.

“કર પાપ, કપટ, છલ, માયા,
ધન લાખ કરોડ કમાયા,
સંગ ચલે ન એક અધેલા,
સબ ચલાચલીકા ખેલા.

દો દિનકા જગમેં મેલા.....”

સાક્ષીભાવનો પ્રયોગ જીવનમાં વણી લેવા જેવો છે. જે કાંઈ બને છે તેને માત્ર જુઓ, જાણો પણ તેમાં ભળો નહીં. અનુકૂળતામાં અધિક આનંદ નહીં, પ્રતિકૂળતામાં પારાવાર પરેશાની નહીં. આત્મા જ્ઞાતા-દૃષ્ટા છે તેથી તટસ્થપણે તેને નિરખો, સમભાવી બનો તો દેહ અને આત્મા અલગ છે તેનો ખ્યાલ આવશે. ચંડકોશિયો ભગવાનને પગમાં ડંખ મારે છે, દેવાધિદેવ ઈન્દ્ર પ્રભુના પગમાં પડે છે પણ પ્રભુ તો સ્થિતપ્રજ્ઞની જેમ બેઅસર છે. જીવનમાં સંવાદિતા સાધવા માટે આવા નિષ્પક્ષ ભાવની ખૂબ આવશ્યકતા છે. સાક્ષીભાવ સાધન અને સાધ્ય બંને છે તેથી તેનો ઉપયોગ હરહંમેશ જીવનમાં કરતા જ રહેવું જોઈએ.

દાતાર થઈને ધન પ્રત્યે નકાર સેવવો તે દાનધર્મ છે. અપરિગ્રહ વ્રત છે. સંચિત સંપત્તિ સ્વાર્થે નહીં, પરાર્થે વાપરીએ અને નિરપેક્ષતાથી માનરહિત થઈને અન્યના દુઃખને દૂર કરવામાં અગ્રેસર રહીએ. શીલવાન મનુષ્ય સર્વત્ર પૂજાય છે, પ્રતિષ્ઠિત અને વિશ્વસનીય બને છે. તેનું જીવન શાંત, સરળ, નિર્મળ હોય છે. સદૈવ સદાયરણથી શીલવંત માનવી સમ્યક્ ચારિત્ર હાંસલ કરી શકે છે. તપ અણાહારી આત્માની નજદીક લાવતું અને બેકાબૂ ઈન્દ્રિય વિષયોને વશમાં રાખતું ઉત્તમ અનુષ્ઠાન છે. અતીન્દ્રિય આત્માને પમાડતું સંયમ - ત્યાગ ધર્મી વ્રત છે, જે કર્મોને આત્મા પરથી ખંખેરીને તેને શુદ્ધ કરાવે છે. મનોભાવોને ઉચ્ચતમ, સુંદરતમ, પારમાર્થિક બનાવવાની ચર્યા આપણે કરી રહ્યા છીએ. આવા અતિ ઉત્તમ ભાવો જ મોક્ષનો પાયો છે, જેનાથી દેહાતીત દશાની મજબૂત

ઈમારત યણાય છે અને લોકાગ્રે બિરાજમાન કરે છે. બ્રહ્મચર્ય સઘળા તપના પ્રકારોથી શ્રેષ્ઠતમ તપ છે. કામવાસના જીતવી અને મનને આરસી જેવું અમલિન કરવું મુશ્કેલ કાર્ય છે. ઘોર કળિયુગમાં તો આવો નિષેધ સ્વીકારવો તે માત્ર સાધુ-સંન્યાસીઓથી થઈ શકે તેવું કાર્ય છે. છતાં પણ આ વ્રત પરમ બ્રહ્મની સંગાથે આપણને રહેવા માટેની સંવેદના પૂરી પાડે છે.

કીડી હોય કે કુંજર - સર્વમાં મારા જેવોજ એકસમાન આત્મા વસે છે, તેથી વૈશ્વિક ચેતનાના અંશ જેવા સર્વ જીવો પ્રત્યે મૈત્રીભાવ સતત વહેતાં ઝરણા જેવો સૌના દિલદિમાગમાં રહેવો જોઈએ; જેથી સમાનતા, રહસ્યોની અગુપ્તતા, નિર્દોષતાના ભાવો ઉદ્ભવશે. “વસુધૈવ કુટુંબકમ્”ની ભાવના વિકસશે. આપણી ભૂલો કે અન્યની ભૂલોને માફ કરતો ક્ષમાભાવ પણ ઉદયગત થશે. ગુણગ્રાહી દૃષ્ટિએ સર્વને દેખવાના છે. અન્યના સદ્ગુણોને સ્થાપિત કરવાના છે. દુઃખી, લાયાર, સહાયવાંચ્છુ લોકો પ્રત્યે ક્રુણા દર્શાવીને માનવતા જગાડવાની છે. માનવભવની ગરિમા વધારવાની છે. પોતાના દોષ ન સુધારવા ઈચ્છતી વ્યક્તિ પ્રત્યે ઉપેક્ષા કે માધ્યસ્થ ભાવ રાખવાનો છે.

મંદિરમાં સદ્ગુરુ ને પ્રભુ પ્રતિ દૃષ્ટિ રાખીને ભક્તિમાં પરિખલાવિત, રસતરબોળ થવાનું છે. તેમાંના શબ્દોને સમજીને, મમળાવીને, ભાવવિભોર થઈને અને મનને પ્રભુમય કરી દઈએ. જિનવાણી શ્રવણ કર્ણદ્વારથી હૃદયમાં સાંગોપાંગ ઉતારવાની છે. પ્રભુએ ઉપદેશેલી આજ્ઞાઓનું પાલન કરીને, ચિંતન, મનન, સ્વાધ્યાય દ્વારા વાગોળીને જડચેતનનો ભેદ સમજવાનો છે. દેહનું પ્રાધાન્ય કમ કરીને આત્મા પ્રતિ કેન્દ્રિત થવાનું છે. દેહ નાશવંત - આત્મા શાશ્વત સમજીને ધર્મકાર્યોમાં મન પરોવી રાખવાનું છે.

સંસારમાં રહીને પણ ભાવસાધુ થઈ શકાય છે. મોહ, માયા, આસક્તિ, લગાવ, ચાહના જે પર પ્રત્યે સૌથી અધિક છે તેનાથી અનાસક્ત બનીને મનને નિર્મળ જળ જેવું બનાવીએ કે જેથી આપણા સ્વચ્છ આત્માનું પ્રતિબિંબ દેખાય. આના માટે કેશમુંડન, ભસ્મલેપન કે વેશપલટાની જરૂર નથી. મનમાં

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થાના આગામી કાર્યક્રમોની રૂપરેખા

તારીખ	તિથિ	વાર	વિગત
૧૨-૦૮-૨૦૨૩ થી ૧૯-૦૮-૨૦૨૩	શ્રાવણ વદ-૧૩ થી ભાદરવા સુદ-૪	મંગળવાર થી મંગળવાર	શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ
૧૯-૦૮-૨૦૨૩ થી ૨૮-૦૮-૨૦૨૩	ભાદરવા સુદ-૪ થી ભાદરવા સુદ-૧૪	મંગળવાર થી ગુરુવાર	શ્રી દશલક્ષણ પર્વ
૨૯-૧૦-૨૦૨૩	અસો વદ-૧	રવિવાર	શ્રી આત્મસિદ્ધિ રચના દિન તથા લઘુરાજ સ્વામીની જન્મતિથિ
૧૧-૧૧-૨૦૨૩ થી ૧૪-૧૧-૨૦૨૩	આસો વદ-૧૩ થી કારતક સુદ-૧	શનિવાર થી મંગળવાર	દીપાવલી આરાધના શિબિર
૧૮-૧૧-૨૦૨૩	કારતક સુદ-૫	શનિવાર	શ્રી જ્ઞાનપંચમી
૨૭-૧૧-૨૦૨૩	કારતક સુદ-૧૫	સોમવાર	પરમકૃપાળુદેવ જન્મજયંતિ (દેવદિવાળી)
૦૧-૧૨-૨૦૨૩ થી ૦૩-૧૨-૨૦૨૩	કારતક વદ-૪ થી કારતક વદ-૬	શુક્રવાર થી રવિવાર	પૂજ્યશ્રીની જન્મતિથિ

સંસ્થામાં શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વની આરાધનાનું આયોજન

સંસ્થા દ્વારા તા. ૧૨-૦૮-૨૦૨૩ થી તા. ૧૯-૦૮-૨૦૨૩ દરમિયાન શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વના ઘનિષ્ઠ સાધનાક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. મહાપર્વ દરમિયાન ઈસરી ઉદાસીન આશ્રમના વર્તમાન અધિષ્ઠાતા, શાસ્ત્રોના ગહન અભ્યાસી અને ઉચ્ચ ત્યાગી સાધક બા.બ્ર. આદ. શ્રી પંકજજીની સ્વાધ્યાય-શ્રેણીનો લાભ મળશે. આ ઉપરાંત બા.બ્ર. આદ.શ્રી સુરેશજીના સ્વાધ્યાય ઉપરાંત પૂજ્ય બહેનશ્રીના આશીર્વાચનનો લાભ મળશે. જિનેન્દ્રપૂજા, ધ્યાન, સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમોનું પણ આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. મહાપર્વની આરાધના માટે પધારનાર મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ ૧૫ દિવસ અગાઉ આવાસ વિભાગમાં પોતાનું નામ નોંધાવી દેવા વિનંતી છે.

સંસ્થામાં શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે ત્રિદિવસીય શિબિર

આપણી સંસ્થામાં શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા પર્વ નિમિત્તે તા. ૦૧-૦૭-૨૦૨૩ થી તા. ૦૩-૦૭-૨૦૨૩ દરમિયાન ત્રિદિવસીય શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. શિબિરનું સુંદર અને સફળ સંચાલન શ્રી કીર્તનભાઈ મણિયારે કર્યું હતું. સારી સંખ્યામાં શિબિરાર્થીઓએ ભાગ લીધો હતો.

સ્વાધ્યાય

બા.બ્ર. આદ. સુરેશજીએ 'જીવના અનાદિના ત્રણ દોષો' વચનામૃત પત્રાંક-૪૪૯ ના આધારે

પુસ્તક વિમોચન : સંસ્થાના વિકાસમાં આદ. શ્રી મનહરભાઈ જસવાણી પરિવારનું મહત્વપૂર્ણ યોગદાન રહ્યું છે. આદ. શ્રી શરદભાઈ જસવાણી નિઃસ્વાર્થભાવે સંસ્થાને પોતાની સેવાઓનો લાભ આપી રહ્યા છે. તેઓશ્રીના જ્ઞાનની આરાધના અને પ્રેમપરિશ્રમનું પ્રતીક એટલે ‘શરદનું સ્મિત’ પુસ્તકનું સર્જન. તા. ૦૨-૦૭-૨૦૨૩ ના રોજ પૂજ્ય બહેનશ્રી, બા.બ્ર. આદ. સુરેશજી તથા ટ્રસ્ટી મહાનુભાવોના વરદ હસ્તે ‘શરદનું સ્મિત’ પુસ્તકનું વિમોચન કરવામાં આવ્યું. પ્રતિભાવ આપતા શ્રી શરદભાઈએ જણાવ્યું કે અમારી પાંચ પેઢીને પૂજ્યશ્રીના દર્શન-સત્સંગનો લાભ મળ્યો તે અમારું સદ્ભાગ્ય છે. પ્રયોગાત્મક જીવન જીવવાની પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા છે. આધ્યાત્મિક કમિટિએ પુસ્તકના વિમોચનનો મોકો આપ્યો તે બદલ આભાર. શ્રી શરદભાઈએ પુસ્તક પ્રકાશનમાં સહયોગ આપનારા સૌ કોઈનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માન્યો હતો. શ્રી શરદભાઈ જસવાણી પરિવાર તરફથી કુટુંબદીઠ પુસ્તકની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

પ્રકીર્ણ : શિબિર દરમિયાન જિનાભિષેક, જિનપૂજા, આજ્ઞાભક્તિ તથા ધ્યાનના કાર્યક્રમો નિયમિત યોજાયા હતા. શ્રી રેખાબેન પરમાર્થી, શ્રી ચંપકભાઈ પરમાર્થી, બા.બ્ર. આકાંક્ષાદીદી તથા શ્રી સુશીલાબેન કારાણીએ કલાત્મક અને પ્રેરણાદાયક રંગોળી કરી હતી. શિબિર દરમિયાન સ્વામિવાત્સલ્યનો લાભ આપનાર દાનવીર મહાનુભાવોને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ.

સંસ્થામાં થાઈરોઈડ નિદાન કેમ્પ સંપન્ન

સંસ્થા દ્વારા આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓની સાથે સાથે પરકલ્યાણની પ્રવૃત્તિઓ પણ થતી રહે છે. ગુરુકુળ સંચાલન, મેડિકલ સેન્ટરનું સંચાલન, રાહતભાવે વિદ્યાર્થીઓને ચોપડાવિતરણ, નિઃશુલ્ક છાશવિતરણ, કપડાં વિતરણ જેવી અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા પરોપકારના કાર્યો થતાં રહે છે. સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટરના ઉપક્રમે રાહત દરે દર્દીઓને સારવાર આપવામાં આવે છે. ઉપરાંત વિવિધ નિદાન કેમ્પ, બોડી ચેક અપ વગેરે દ્વારા સમાજને મદદરૂપ થવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. તા. ૦૧-૦૭-૨૦૨૩ ના રોજ સંસ્થા દ્વારા Abbott ના સહયોગથી થાઈરોઈડ નિદાન કેમ્પનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. મહાનુભાવોના વરદ હસ્તે દીપ-પ્રાગટ્ય બાદ કેમ્પનો શુભારંભ થયો. ૧૧૮ જેટલા લોકોએ આ કેમ્પનો લાભ લીધો. સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓના CBS ટેસ્ટ તેમજ બ્લડગ્રુપ ટેસ્ટ કરવામાં આવ્યા હતા. આ કેમ્પ માટે આદ. શ્રી દિનેશભાઈ બાવીસી પરિવાર (રાજકોટ) નું આર્થિક સૌજન્ય પ્રાપ્ત થયું હતું; જે બદલ સંસ્થા તેઓશ્રીને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે.

પૂજ્યશ્રીની અનુભવવાણીને વાચા આપતા ‘અનુભૂતિના ઉદ્ગારો’ પુસ્તકનું વિમોચન

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ પોતાના સાધનાકાળ દરમિયાન કરેલ ‘અભ્યંતર અવલોકન’ ને સ્વકલ્યાણ અર્થે વિવિધ ડાયરીઓમાં ઉતાર્યું હતું. આ સ્વાનુભૂતિના ઉદ્ગારો સાધનાપંથે પ્રયાણ કરી રહેલા સાધકોને પ્રેરણાનું ભાથું પૂરું પાડે છે. સાધકોને આ અનુભવવચનો ઉપકારક હોવાથી સંસ્થાની પ્રકાશન સમિતિએ તેને ગ્રંથરૂપે પ્રકાશિત કરવાનું નક્કી કર્યું. સૌના ભગીરથ પ્રેમપરિશ્રમની ફળશ્રુતિ એટલે ‘અનુભૂતિના ઉદ્ગારો’ પુસ્તકનું પ્રકાશન. ગુરુપૂર્ણિમાના શુભ દિને પૂજ્ય બહેનશ્રી, આદ. ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ, આદ. શ્રી જયેન્દ્રભાઈ ખારાવાલા, આદ. શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહના વરદ હસ્તે ઉપરોક્ત પુસ્તકનું વિમોચન કરવામાં આવ્યું.

આ ગ્રંથપ્રકાશનમાં મહત્વપૂર્ણ યોગદાન આપનારા આદ. બા.બ્ર. શ્રી કપિલભૈયાએ જણાવ્યું કે આજે પૂજ્યશ્રીના હૃદયનું અનાવરણ થયું છે. પૂજ્યશ્રીની આ અનુભવવાણી છે. આ લેખનરૂપી રસાયણ

શ્રી ગુણવંતભાઈ બરવાળિયા અભિવાદન ગ્રંથનું વિમોચન સંપન્ન

ઘાટકોપરના ઓડિટોરિયમમાં વિદ્વાનો, વિવિધ સંસ્થાઓના અગ્રેસર શ્રેષ્ઠીઓ, લેખકો અને વિશાળ ચાહક વર્ગની ઉપસ્થિતિમાં 'શ્રુત-સેવાની સુવાસ' ગ્રંથનું વિમોચન થયું.

મુંબઈ જૈન યુવક સંઘના પ્રમુખ (C.A.) દિલીપભાઈ શાહે સ્વાગત પ્રવચનમાં જણાવ્યું હતું કે, સો કરતાં વધારે પુસ્તકોનું સર્જન, સંપાદન કરનાર અને પંદર સંસ્થાઓમાં વર્ષોથી ટ્રસ્ટી કે મંત્રી રૂપે સેવા પ્રદાન કરનાર ગુણવંતભાઈ બરવાળિયાનું અભિવાદન અમારી સંસ્થા દ્વારા થઈ રહ્યું છે તે અમારા માટે આનંદ અને ગૌરવની ઘટના છે. પ્રમુખસ્થાનેથી પૂર્વ આઈ.એ.એસ. ઓફિસર, તીર્થ સોમનાથ અને ગુજરાત વિશ્વકોશ, અમદાવાદના ટ્રસ્ટી પ્રવીણભાઈ લહેરીએ કહ્યું કે, રવિશંકર મહારાજની 'ઘસાઈને ઉજળા થઈએ' એ ઉક્તિ ગુણવંતભાઈના જીવનમાં ચરિતાર્થ થઈ છે. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ગુજરાતી સાહિત્ય એકેડમીના ચેરમેન અને જાણીતા સંતુરવાદક સ્નેહલ મજમુદારે સાહિત્ય ક્ષેત્રે ગુણવંતભાઈએ મેળવેલી ઉપલબ્ધિઓને બિરદાવી હતી.

કાઠિયાવાડ સ્થાનકવાસી જૈન સમાજ દ્વારા 'શ્રુત સેવા એવોર્ડ' અર્પણ કરતાં સમાજના પ્રમુખ પ્રવીણભાઈ પારેખે જણાવ્યું હતું કે, ગુણવંતભાઈ બરવાળિયાની અર્ધશતાબ્દીની સમાજ અને શ્રુતની વિવિધ સેવાઓ બદલ આ એવોર્ડ અર્પણ કરતાં આનંદ અનુભવીએ છીએ.

આ સંપુટમાં ૩૬ લેખકોએ ગુણવંતભાઈના પુસ્તકોની "ગ્રંથ વિમર્શ" માં સમીક્ષા કરી છે. ૩૨ જેટલા વિદ્વાનોએ તેમણે યોજેલાં ૨૫ જ્ઞાનસત્રો, જૈન વિશ્વકોશ અને જૈન ઇતિહાસ ગ્રંથશ્રેણી અંગે પોતાના પ્રતિભાવો આપ્યા છે. ૧૫ સંસ્થાઓના ટ્રસ્ટી કે પ્રમુખોએ પોતાના સ્વાનુભાવ લખ્યા છે, તો ૧૬ સંતોએ આશીર્વાદ પાઠવ્યા છે. પૂજ્ય નમ્રમુનિ મ.સા. અને પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈના વિડિયો પ્રવચન પ્રસારિત કરવામાં આવ્યાં હતાં.

શ્રી ગુણવંતભાઈએ સમાપનમાં જણાવ્યું કે, 'મારા સર્જનને બિરદાવ્યું છે, સાથે મારી મર્યાદાઓ પ્રત્યે અંગુલિનિર્દેશ કરતાં રહેશે તો આનંદ થશે.'

ભારતભરના કેટલાક જૈન યાતુર્માસની યાદી

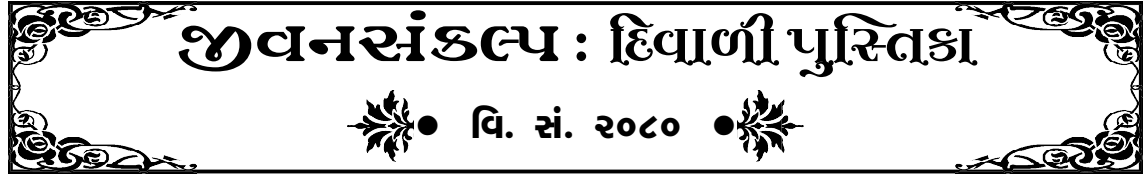
★	પૂ. આચાર્યશ્રી વિદ્યાસાગરજી મહારાજ	-	ડોંગરગઢ
★	પૂ. આચાર્યશ્રી વર્ધમાનસાગરજી મહારાજ	-	ઉદેપુર (રાજસ્થાન)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી સુનીલસાગરજી મહારાજ	-	ન્યૂ દિલ્હી
★	પૂ. આચાર્યશ્રી પુષ્પદંતસાગરજી મહારાજ	-	પુષ્પગિરિ (મ.પ્ર.)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી સંભવસાગરજી મહારાજ	-	સમેતશિખરજી (ઝારખંડ)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી વસુનંદીજી મહારાજ	-	કુંદકુંદભારતી (દિલ્હી)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી ગુમ્ફિનંદીજી મહારાજ	-	સંભાજનગર (મહારાષ્ટ્ર)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી ચંદ્રગુપ્તજી મહારાજ	-	લાસૂર (મહારાષ્ટ્ર)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી કનકનંદીજી મહારાજ	-	સાગવાડા (રાજસ્થાન)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી સુંદરસાગરજી મહારાજ	-	સાગવાડા (રાજસ્થાન)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી કુંથુસાગરજી મહારાજ	-	કુંથુગિરિ (મહારાષ્ટ્ર)
★	પૂ. આચાર્યશ્રી દેવનંદીજી મહારાજ	-	નમોકાર તીર્થ, મહારાષ્ટ્ર

	(૪) શ્રીમતી પ્રતિમાબેન કુમારપાળભાઈ દેસાઈ, અમદાવાદ	રૂ. ૩૦,૦૦૦/-
	(૫) શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ, મુંબઈ	રૂ. ૨૮,૦૦૦/-
રેઈન વોટર હાર્વેસ્ટિંગ :	(૧) શ્રી દિનેશભાઈ એસ. બાવીશી, રાજકોટ (ગુરુકુળ, મેડિકલ સેન્ટર, સાધારણ)	રૂ. ૨,૧૬,૮૨૮/-
	(૨) સ્વ. શ્રીમતી કાંતાબેન શરતચંદ્ર મહેતા હસ્તે : મહેન્દ્રભાઈ એસ. મહેતા, પૂના	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
	(૩) શ્રી દિનેશભાઈ બી. શાહ, અમદાવાદ (જ્ઞાનદાન, જીવદયા)	રૂ. ૧૦,૦૦૦/-
સાધારણ :	(૧) શ્રી શાંતિલાલ સી. મહેતા, મુંબઈ	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
જ્ઞાનદાન :	(૧) શ્રી જવલીન શાહ, અમદાવાદ	રૂ. ૧૦,૦૦૦/-
વૈયાવચ્ચ :	(૧) શ્રી દીપકજી જૈન, દિલ્હી	રૂ. ૧૧,૦૦૦/-

‘દિવ્યધ્વનિ સહાયક અનુદાતા’ દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થામાં ‘દિવ્યધ્વનિ સહાયક અનુદાતા’ તરીકે યોગદાન આપનારા દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

(૧)	શ્રીમતી રશ્મિકાબેન ચોકસી, મુંબઈ	રૂ. ૨,૧૦૦/-
(૨)	શ્રીમતી નિરૂપમાબેન એમ. ડગલી, કોઈમ્બતુર	રૂ. ૨,૧૦૦/-
(૩)	શ્રી પ્રિયંકાબેન સુતરિયા, ચિત્રોડા	રૂ. ૨,૧૦૦/-

- (૧) દિવાળી પ્રસંગે શુભેચ્છાકાર્ડ માટે અન્ય સુંદર વિકલ્પ સંસ્થા દ્વારા પ્રકાશિત થનારી નજીવી કિંમતની આકર્ષક, સંસ્કારપ્રેરક પુસ્તિકા - ‘જીવનસંકલ્પ’, જેની કિંમત છે માત્ર ૧૨ રૂ. (કવર સાથે)
- (૨) નામ-સરનામું છાપવા માટે ઓછામાં ઓછો ૧૦૦ પુસ્તિકાઓનો ઓર્ડર હોવો જરૂરી છે. તેનો પ્રિન્ટિંગ ખર્ચ અલગથી ચૂકવવાનો રહેશે.
- (૩) નામ-સરનામાના સ્ટીકર્સ મોકલવામાં આવશે, જે જાતે લગાવવાના રહેશે.
- (૪) કવર તથા પુસ્તિકા પર લગાડવાના સ્ટીકર્સ (નંગ-૨) ની કિંમત દોઢ રૂપિયા રહેશે.
- (૫) ઓર્ડરફોર્મ મુજબ પુસ્તિકાની કિંમત તથા પ્રિન્ટિંગ ચાર્જ તેમજ પોસ્ટેજ ખર્ચની રકમ રૂબરૂ અથવા ઓનલાઈન પેમેન્ટ દ્વારા મોકલવાની રહેશે. બેંકનું નામ વગેરે વિગત આ અંકના પાના નં. ૩ પર આપવામાં આવી છે. જેમનું પેમેન્ટ આવશે, તેમના ઓર્ડર જ સ્વીકારવામાં આવશે તેની ખાસ નોંધ લેવી.
- (૬) તા. ૧૧-૧૦-૨૦૨૩ સુધીમાં ઓર્ડરફોર્મ સ્વીકારવામાં આવશે.
પુસ્તિકાના ઓર્ડર માટેના મુખ્ય સંપર્કસૂત્ર :- (૧) શ્રી વિજયભાઈ પટેલ (મેનેજરશ્રી) મો. ૯૩૨૭૦ ૯૦૩૯૩,
(૨) શ્રી નીતાબેન (પ્રકાશન વિભાગ) મો. ૯૭૨૩૩૫૦૩૬૯, (૩) ડૉ. શ્રી રાજેશભાઈ સોનેજી (ટ્રસ્ટીશ્રી) મો. ૯૮૨૪૦૪૭૬૨૧, (૪) શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ, મુંબઈ (પ્રમુખશ્રી) મો. ૯૮૨૦૩૨૯૨૭૭, (૫) શ્રી શિલ્પીબેન મહેતા (વડોદરા) મો. ૯૪૨૭૩૭૧૮૪૪.

‘શરદનું સ્મિત’ પુસ્તકનું વિમોચન

સંસ્થા આયોજિત નિ:શુલ્ક છાશવિતરણમાં સહયોગી સેવાભાવી મહાનુભાવોનું અભિવાદન

કલાત્મક અને પ્રેરણાદાયક રંગોળી

આદ. શ્રી ગુણવંતભાઈ ભરવાળિયાને ‘શ્રુતસેવા એવોર્ડ’ અર્પણવિધિ

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : L-5-131-GAMC-309/2021-2023
issued by SSP Ahmedabad Valid upto 31-12-2023 - Publication Date 15th of every month

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી વિરચિત 'અનુભૂતિના ઉદ્ગારો' પુસ્તકનું વિમોચન

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

- ૧ 'દિવ્યધ્વનિ' ઓગસ્ટ - ૨૦૨૩ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
સ્વ. કંચનબેન તથા સ્વ. પ્રાણલાલભાઈની પુણ્યસ્મૃતિ અર્થે
હસ્તે : શ્રી ગોતમભાઈ, શ્રી હેમાબેન, શ્રી ચિંતન, શ્રી નોરીષા, શ્રી હેતાંશ, અમદાવાદ
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.
- ૨ 'દિવ્યધ્વનિ' ઓગસ્ટ - ૨૦૨૩ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
શ્રી શીતલબેન મહેન્દ્રભાઈ વોરા
હસ્તે : શ્રી ભાવીબેન દીપેશભાઈ વોરા, શ્રી નિષમાબેન કીંતનભાઈ મણિયાર, કાંદીવલી, મુંબઈ
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of

Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).

Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,